

Zmešnjava.

Raznoteri dogodki zunanje in notranje politike od 1879. leta naprej so bili kaj primerni, zmešati politički razum voditeljem slovanskih strank in narodov, zastopanih v državnem zboru Dunajskem. Oni politiki, ki opazujejo natanko stvari in spremembe, spoznavajo že sedaj, da je v nekaterih dogodkih skrita celó namera, da bi se zastopniki slovanskih strank ne zavedali pomena teh dogodkov. Nekaj so sicer zvedeli pozneje; vendar pa niso izvajali praktičnih posledic iz te zavesti, ali pa jih niso znali izvajati.

Čehi so, kakor znano vstopili v državni zbor, nadejajoč se izvršbe svojih teženj. Pri vstopu so se zavarovali ter s tem z jedne strani takó rekoč na polovino pripoznali sedaj veljavno ustavo, z druge strani pa ostali pri svojih posebnih stremljenjih, zlasti po izvršbi svojega zgodovinskega državnega prava. S tem so kazali dvojen obraz, prav kakor Janus. V istem hipu so zahtevali narodno enakopravnost s stališča sedaj veljavne ustave in razširjenje deželne avtonomije. Ne tu, ne tam niso dosegli zaželenih in pred vsem odločilnih uspehov; nezadovoljnost, namesto da bi se manjšala, je rasla med zastopniki in narodom ravno vsled dvojnega obraza v postopanju, vsled polovičarskega, torej neodločnega delovanja.

Tako postopanje je bilo osodno in je postalo v resnici za Čeha in zaradi njih za vse v državnem zboru zastopane slovanske odlomke nevarno. Znano je, da nemška levica se je držala stališča, da narodno enakopravnost je treba izvršiti potom državnega zbora. S tem je hotela doseči mnogotero dobičkov za Nemce. Prvič je dosledno zahtevala s svojega stališča nemški jezik kot državni jezik. Kajti, ako ima odločevati državni zbor o narodni enakopravnosti, ima tudi pravo, krivico delati tej enakopravnosti, in krivica bi se tej enakopravnosti vsekakor godila po priznanju jednega kot državnega jezika.

Z druge strani so hoteli liberalni Nemci zazibati

v spanje ravno Čeha, da bi ne poudarjali več svojega državnega prava. Tretjič pa so hoteli ostale Slovane kakor si bodi zmotiti z drobtinami potom istega državnega zbora, da bi tem laže gospodovali še dalje kot naravne ali umetne večine po raznih deželnih zborih z njih srčnimi prijatelji na Primorskem, Dalmatinskem in Tirolskem.

To računanje pa se ni popolnoma obneslo, ker so Čehi ostali trmoglavci v svojem polovičarstvu ali političkem življenju, katero hoče jednako dvoživkam ali ali amfibijam živeti v dveh elementih: v deželnem in državnem zboru. Kaj je bilo torej početi s staročeško stranko? Ta si je stavila sama zanjke, v katere se je konečno ujela. Ako se ni hotela postaviti odločno na stališče državnega zbora, jedino na stališče narodne enakopravnosti, prišli se lahko na misel, poskušati se z njo zunaj državnega zbora. Temu se staročeška stranka ni mogla upirati, ker je z jedno nogo stala sama zunaj državnega zbora.

Vrhu tega je pomagala nemškoliberalni stranki še druga moč, ki ni parlamentarna, in tej stranki, dasi se je dolgo imenovala ustavoverno stranko, je vsako, torej tudi neustavno sredstvo dobro, da doseže svoje namene. Nemško-liberalna stranka je popustila parlamentarno, ustavno stališče, in staročeška stranka je šla — na led. S tem korakom, ki je bil storjen sedaj leto, začena osodna doba za staročeško stranko, za odlomek naroda, ki ga je zastopala, za češkoslovanski narod vseh dežel in konečno za ostale Slovane, najprej one, ki so zastopani v osrednjem zboru na Dunaju, in posredno tudi Slovane, ki so pod madjarskim gospodarstvom in gospodstvom.

Mi si ne moremo misliti, da bi bila kaka stranka od 1867. leta naprej mogla storiti nesrečni korak, nego ga je storila staročeška stranka sedaj leto, ko se je začela jednostransko pogajati zunaj parlamenta. Za Slovane je bil jedino duvalizem še hujši dogodek; za njim sledi

korak Staročehov, ki je imel za posledice Dunajske punktacije.

Ta korak je zato toliko pomenljiv na nesrečo Slovanov avstrijskih, oziroma avstro-ogerskih, ker so Čehi in ostali avstro-ogerski Slovani izgubili ono oporo, s katero je bilo najlaže vzdigniti na papirju zagotovljeno narodno enakopravnost v praktično življenje za vse narode, v pravem smislu sedaj veljavne ustave.

Jedino na Češkem se je bilo možno upirati nemško-liberalni stranki; jedino zastran Češkega bi bila morala ostati ta stranka na stališču, da se izvede narodna enakopravnost za vse narode. Kajti nemško-liberalna stranka, naj se postavi na stališče državnega zbora ali deželnih zborov, ima za se dobiček. V deželnih zborih gospoduje razun češkega kraljestva povsod ali sama ali pa ujeni sedanji in bivši zavezniki; v državnem zboru pa je močna dovolj, da se slovanski voditelji krmijo z drobtinami.

Jedino Čehi češkega kraljestva so vzbujali v ostalih Čelih in Slovanih nadejo, da se izvrši narodna enakopravnost za vse narode enakomerno in nakrat.

Staročeska stranka bi se bila imela torej postaviti na stališče vseh Čehoslovanov, ker je vedela in videla, da boji po deželnih zborih na Moravskem in Šlezkem ne priboré Čehom teh dežel narodne enakopravnosti. Staročehi so imeli zajedno dolžnost, svoje dotlej ugodno stanje porabiti za vse Slovane, zastopane v državnem zboru. Saj so vedeli in videli, da po drugih deželah gospodujejo nad Slovani nemški liberalci in njih prijatelji. Staročehi so imeli poleg tega še dva odločilna razloga, da bi se bili alternativno potegnili za vse Čeha in vse Slovane, ki spadajo pod Dunajski osrednji zastop. Prvič bi bili, ako se jim je razlagala le sprava na Češkem kot neizogibna državna potreba, kaj lahko dokazali, da ista potreba je tudi v ostalih pomešanih deželah in to brez izjeme. Drugič, ker so se postavili nemški liberalci na stališče solidarnosti vseh Nemcev, celó zunanjih Nemcev, bi bili morali Staročehi kazati na solidarnost vsaj vseh avstrijskih Slovanov in dokazati, da rešitev češkega naroda ni zavisna ne od rešitve samo jedne kronovine, niti ne od rešitve Čehov vseh dežel, ampak od skupne rešitve vseh Slovanov avstrijskih.

Državna neizogibna potreba ne more izključevati rešitve Čehov in ostalih Slovanov avstrijskih, ampak obseza ravno potrebo, da se rešijo ti Slovani. Država naša, ker obseza večino slovanskega prebivalstva, ima uslovja obstanka in utrjenja jedino v rešitvi in razvoju svojih Slovanov. Staročehom je bilo torej kazati na ta uslovja, na te potrebe ter dokazati, da prava sprava vseh narodov zavisni ravno od tega, da se nemško-liberalna stranka prisili za spravo vseh narodov, ako hoče doseči spravo za Nemce na Češkem.

Vse to so vedeli Staročehi, in zato je toliko gorostastnija njih napaka, da niso stavili alternative za

skupno pogajanje za vse narode, ali pa nikakega pogajanja, dokler ne pride čas za skupno spravo. Staročehi bi ne bili storili usluge s takim postopanjem samo Čehom in ostalim Slovanom, ampak pred vsem tudi naši polovici cesarstva in v posledici celemu cesarstvu.

Vse to so opustili Staročehi, ker so prezrli zunanji položaj, ker so pozabili slovansko vzajemnost, ker so poštevali čez potrebo sedanjo duvalistiško obliko cesarstva, ker so naposled zastopali zajedno dvoje stališč: deželnih avtonomistov in polovičarskih priznalcev sedaj veljavne ustave.

Ni čuda, da si je nemško-liberalna stranka méla roke, da je v svojem prvem oduševljenju razodela svoje skrivne želje, pred vsem, da po drugih deželah ona nikakor ne privoli v analogne dogovore in sprave, češ, da drugod ni takih potreb! Ni čudo, da je že toržestvovala ali triumfovala, kakor da bi bil nemški jezik kot državni jezik že priznan.

A kar je najhujše, je to, da je češko-nemški dogovor in v posledicah češki deželni zbor zamotil in zmotil duhove slovanskih voditeljev in strank. Toliko se bavijo s tem dogovorom, da prezirajo in pozabljajo popolnoma poprejšnje položanje stvarij in dosledno stališča, katera so zagovarjali poprej ali se jih vsaj zavedali. Kakor da bi bili izgubili nakrat vso poprejšnjo zavezo, molčó o tem, da so se Staročehi postavili popolnoma na kriva in neprimerna stališča. Pozabljajo, da pogajanje zunaj ustavnih zastopov je že samo po sebi ne navadno, in da zaslužijo nekdanji ustavoverni Nemci, kakor Staročehi, ki so jim šli na limance, največo grajo, da so se postavili na stališče, kakor da bi bila za nje preklicana ustava, in da bi ne imeli več veljave parlamentarni zastopi. Slovanski načelniki in cele stranke prezirajo to, da so se nemški liberalci poprej držali stalno stališča, da je treba izvršiti narodno enakopravnost potom Dunajskega osrednjega zastopa, da so bili in so še ravno oni največi nasprotniki deželne avtonomije, kljubu temu, da imajo razun češkega deželnega zbora po vseh deželnih zastopih Nemci in njih prijatelji in zavezniki gospodujoče večine. Slovanski voditelji ne poštevali dejstva, da se nemško-liberalna stranka postavi zopet na prejšnje stališče državnega zbora, hitro ko bo gotova s Čehi češkega kraljestva, in hitro ko bo zahtevala zopet z vso odločnostjo uzakonjenje nemškega kot državnega jezika. Za to poslednjo zahtevo se bo po zmaganih Čelih še bolj intenzivno in odločno potegovala, nego do sih dob!

V nobenem deželnem zboru letošnjega zasedanja se ni poudarjalo jedino pravo stališče, da, kakor je treba zavrniti uzakonjenje nemškega kot državnega jezika v državnem zboru, ravno takó je neizogibno potrebno v istem

državnem zboru doseči specijalno izvršbo narodne enakopravnosti.

Ravno to preziranje pravega stališča kaže, da je češko nemški dogovor poveljal dosedanje zmešnjave, da je isti premotil Staročeha in zmotil ostale slovanske stranke. To se vidi tudi iz tega, da se v po-jedinih deželnih zborih kažejo bolj ali manj srečne izjave, katere žele nekako analogne sprave tudi po drugih deželah. In vidi se, kakor da bi vladi sami ugajalo tako postopanje, ako je res, kar trdijo o Galiciji, kjer se je neki vršilo pogajanje, da bi se avtohtonni Rusi pomirili z nekakimi drobtinami.

Vse tako počenjanje bi dokazovalo, da hočejo prezirati smisel osnovnega ustavnega člena XIX., ki zahteva izvršbo narodne enakopravnosti s pomočjo osrednjega parlamenta. Taka pot vede proti cilju, je pa težavna in ne daje poročila, da se sploh pride do cilja, in da se isti cilj doseže popolnoma. Tudi ni razumeti, zakaj bi postopali drug od tako počasno, ko kažejo na državno potrebo sprave za češko kraljestvo, a je po drugih deželah za vse narode jednaka potreba. V izreku potrebe sprave za češko kraljestvo umevajo tudi nujnost; obče položenje na zunaj pa je jednako za vse dežele, za vse narode, torej, ako je potreba nujna za Češko, je lahko dokazati isto nujnost tudi za druge dežele in narode. V tem, da se ta razlog in dokaz ne poudarja dovolj od slovanske strani, tiči tudi kratkovidnost in nemarnost.

Da bi vlada imela toliko oblast ali volje, da bi narekovala spravo po raznih deželah, kakor se to kaže na Češkem, bilo bi se nadejati, da bi gospodujoče večine prej ali poslej udajale se za take sprave. Ali ker dovoljuje vlada na Češkem, da se stvari razpravljajo v deželnem zboru, je misliti, da bi se po analognem postopanju gospodujoče večine postavljale po robu, in je vprašanje, koliko bi te večine odstopale od svoje sedanje moči. Najbrže bi dospeli po dolgoletnih bojih do polovičarske sprave, kakor bo v najugodnišem slučaju polovičarska sprava na Češkem.

Analogno postopanje, kakor na Češkem, pa je za Slovane tudi v krivem stališču Staročehov, kateri prisvajajo vladi oblast, podeliti ali pa odreči kot notranji jezik oni jezik, ki ga govore narodi dotičnega ozemlja. Pravo za tako podeljenje imajo narodi v ustavi, in vlada varuje to pravo zase, dokler se ne izvrši s posebnim zakonom narodna enakopravnost.

Največ deželnih zborov je v nemški oblasti, in tu zopet v oblasti nemško-liberalne stranke. Da ta ne mara izvršiti narodne enakopravnosti, je jasno iz raznih izjav. Pred vsem je znano, da so se nemški liberalci in nacionalci izrekli proti analognim dogovorom, kakor ga hočejo uzakoniti za Češko. Vodja nemških liberalcev pl. Plener se je te dni izrazil v smislu, češ, da njegova stranka bi ne pritiskala Čehov, ko bi se vrnila do vladnega krmila. Ta izjava je važna. Pritiskati je možno tam, kjer dovo-

ljuje kaj takega zakon. Ako bi nemško-liberalna stranka zaresno mislila na pravo spravo, bi pomagala vstvariti tak specijalni zakon za izvršbo narodne enakopravnosti, da bi ne mogla pritiskati ne ona Slovanov, ne kaka druga državnozborna večina Nemcev ali v obče drugih narodov.

Z izvršbo narodne enakopravnosti bi izostalo vsako obetanje ali žuganje, da se ne bo ali da se bo pritiskalo, ker bi bilo brezpotrebno. Narodna avtonomija bi varovala vsak narod posebe od vsakega pritiska katere stranke in vlade koli. Torej ravno o tem, da je možno pl. Plenerju obetati, da ne bi njegova stranka pritiskala Čehov, tiči očiten vzrok, da ni tej stranki v tem pogledu verovati čisto nič. Saj pritiskajo Čeha nemški liberalci v Moravi in Sileziji tudi sedaj, ko niso na krmilu; koliko bolj bi jih pritiskali potem, da ne govorimo o očitnem pritisku, ki ga izvršujejo nemški liberalci nasproti Slovincem na Štirskem in Koroškem, kakor njih italijanski zavezniki na Primorskem.

Še drugi načelnik moravskih liberalnih Nemcev se je izrazil v smislu, da so ti Nemci za etnografsko narodno enakopravnost in za izvršbo te enakopravnosti po praktičnih potrebah. Narodna avtonomija je najprimerniša oblika za izvršbo „etnografske enakopravnosti“, a ravno tej obliki se upirajo nemški liberalci, in so popustili za češko kraljestvo rajši poprejšnje svoje stališče, nego da bi bili samo nasovetovali juristiške organe za vsak narod posebe, torej izvršbo po Chlumeckem poudarjano etnografsko enakopravnost. Narodna avtonomija odločuje sama po svojih organih praktične potrebe, koliko se ima v vsak čas, v vsako dobo, za vsak slučaj izvršiti narodna ali etnografska enakopravnost; Chlumecký pa hoče, da bi njegova stranka odločevala te praktične potrebe, in kakó take potrebe določuje nemško-liberalna stranka, vedó slovenski narodi predobro. Nemško-liberalna stranka je bila 20 let na krmilu osrednje vlade, gospoduje še sedaj po raznih deželah, a praktičnih potreb za narodno enakopravnost ne pripoznava slovanskemu prebivalstvu kljub vsako leto ponavljanim zahtevam, oziroma protestom proti ponemčevanju.

Slovanski narodi se zahvaljujejo za milost, da bi nemško-liberalna stranka določevala praktične potrebe, po katerih bi se delila narodna enakopravnost; ti narodi zahtevajo svoje ustavno pravo v popolni meri, po kateri bodo sami določevali, kaj in koliko jim je potreba od slučaja do slučaja. Ako pa pristavlja Chlumecky, da njegova stranka varuje pri tem „državno idejo“, odgovarjajo Slovani, da pravo do takega varstva je ista stranka zapravila s tem, da se je čez noč iz centralistične stranke spreobrnila v duvalistično stranko. Ta stranka zagovarja še dandanes duvalizem, v tem ko Slovani niso prenehali zagovarjati „državne ideje“ v smislu jednotnega celokupnega cesarstva. Slovani vedo sami

dati cesarju, kar je cesarjevega in celokupno državnega. Najmanj pa jim je potreba varuštva od nemškoliberalne strani pod pretvezo, da bi ta stranka Slovanom kratila narodno enakopravnost tudi še naprej.

Tej nemško-liberalni stranki se je posrečilo premotiti in zmotiti dubove slovanskih strank vsaj zabipno, takó da jih je spravila s pravega tiru. Ali njeno postopanje jih spravi zopet na pravo pot. Ta prava pot je v tem, da se slovanski narodi zopet spomnijo stališča, katero je bilo Staročehom nastopiti v trenutku, ko so se odločili za pogajanje na Dunaju. Ker je treba, da poudarjajo in zavzemajo stališče solidarnosti, kakor Nemci, to pa je možno zagovarjati in zastopati jedino v skupnem parlamentu, sledi neizogibno, da naj se zastopniki slovanskih narodov lotijo zahtevanja izvršbe narodne enakopravnosti solidarno, vsi za vsakega in vsak za vse, naravnost in jedino v državnem zboru. Deželni zbori, dokler si prisvajajo pravo, govoriti tudi o narodni enakopravnosti, naj služijo samo kot pomoček, s katerim je možno — protestovati proti krušenju in odtegotvanju narodne enakopravnosti. Sre-

dišče in težišče delovanja za narodno enakopravnost mora pa zopet postati in ostati državni zbor Dunajski. Tu je treba to točko izvršiti v smislu, da se narodna enakopravnost ne izvrši, ako se ne potegnejo vsi za vsak slovanski narod in odlomek. Ne Čehi, še manj pa manjši slovanski odlomki, se ne rešijo, ako ne pribore skupno za vse narode popolne izvršbe narodne enakopravnosti. Vsako dogovarjanje in pogajanje zunaj državnega zbora more ponajveč služiti za pripravo in predpripravo, da bo možno laže priti do cilja v državnem zboru. Ne deželni zbori, pač pa državni zbor dovede do cilja, ako se tolmači ustava v pravem smislu.

Po vsem tem je postopanje nemških liberalcev in Staročehov provzročilo samo zmešnjavo, ki je za razne stranke zajedno prava skušnjava. To zmešnjavo je treba popraviti in skušnjavo že pri začetku pregnati, sosebno s praga deželnih zastopov. Logika, pravo in dosedanja, kakor bodoča skušnjava dokazujejo in dokažejo, da so tu podane in ponovljene misli in trditve v posamičnih delih in v skupnosti prave.

O kritiki dr. Mahniča.

III.

K razširjanju poganstva, z nasprotniške strani nam namišljenemu,

(Dalje.)

K 2) Kakó skrbno da je apostol poganov pri vseh narodih varoval in pošteval nazore, običaje in šege, torej to, kar imenujemo narodnost; kakó da se je vedel pri Židih kot Žid, pri privržencih zakona kot podvrženec zakona, pri onih, ki so bili brez zakona, kakor da bi bil tudi on brez zakona; kakó se je k slabim poniževal kot slab, s kratka, kakó je postal vsem vse, da bi zveličal vse: 1) čitamo v listu do Korinčanov (I. Cor. IX: 20—22). Kakó krepko je isti sveti Pavel poleg narodnosti varoval tudi rabo jezikov različnih narodov, oziroma kakó je bil proti rabi tujih, vernikom nerazumljivih jezikov: kaže takisto njegov list do Korinčanov (I. Cor. XIV: 7—17),²⁾ kjer se ta predmet razpravlja

¹⁾ Po grškem izvorniku „da bi zveličal vsaj nekatere.“

²⁾ 7) Saj tudi, kar je brez življenja in daje glas, piščal ali citre, če ne dajo razločnega glasu, kakó se bo vedelo to, kar se piska ali kar se citra? 8) In če daje trobenta nerazločen glas, kdo se pripravi na boj? 9) Tako tudi vi, če ne govorite z jezikom razločnih besedij, kakó se bo vedelo to, kar se govori? V veter namreč bode te govorili. 10) Veliko je na primer vrst jezikov na svetu, in noben ni brez (razločnega) glasu; 11) ako torej ne poznam pomena besede, bom temu, s katerim govorim, tujec, in kateri govori, bo meni tujec. 12) Takó morate tudi vi, ker hrepenite po duhovnih darovih, prizadevati si, da jih bode te obilo imeli v boljšanje cerkve. 13) In zato, kdor govori (taj) jezik, naj

takó temeljito in vsestranski, da je odveč vsak komentar.

In takisto so postopali vsi apostoli, kakor se to ne da nikakor drugače misliti pri teh možeh, katere je bil razsvetil v podobi jezikov prijavivši se sveti Duh. Dejanski je Jeruzalemska sinoda, katero so sklicali in vodili apostoli, popolnoma uvaževala protivljenje nehebrejskih narodov proti obrezovanju in drugim ritualnim svojstvom Židov, ko je ista sinoda iz poganstva spreobrnene kristijane odvezala od tega, da bi sledili nacionalnemu židovskemu obredu, in je s tem v cerkvi Kristovi udomačila bistveno obredno razliko. Sveto pismo (Act. XV: 28, 29)¹⁾ ne dá dvomiti o tem, da so bili jedino kristijani nehebrejske narodnosti oproščeni od tega, da bi sledili židovsko-nacionalnemu obredu, v tem ko so kristijani hebrejskega pokoljenja, ako niso morda sporadno bivali med drugimi narodi, še nadalje ravnali se po njem; in da so se ga držali, bili so zato dobri vzroki, kateri se nam takisto kažejo iz svetega pisma.

moli takó, da bo razlagal. 14) Če namreč molim v (tujem) jeziku, moli moj duh, toda moj um je brez sadu. 15) Kaj je torej storiti? Molil bom z duhom, molil bom pa tudi z razumnostjo; pel (slavil) bom z duhom, pel bom pa tudi z razumnostjo. 16) Sicer, če boš blagoslovil z duhom, kakó oni, ki je nevesé tvojega jezika, poreče Amen na tvoje blagoslovljenje? Saj ne razume, kaj govoriš. Tvoje blagoslovljenje (hvaljenje) utegne namreč biti lepo; pa onemu ni v boljšanje.“

¹⁾ Isto je tudi namestu svetega pisma Act. XXI: 25.

Za močno razvite Žide ni bilo in ni nikake skrivnosti, da uslovje za ohranjenje njih narodnosti je v obrednih svojstvih, ki so predpisana v zakonih Mojzesovih; kljubu temu, da so bili Židje razdeljeni v sekte, torej v glavni stvari (v veri) nejedini, in da so se včasih celó hudó bojevali med seboj, je ljubezen do njih nacionalnega obreda taka, da seza skoro do fanatizma; to ljubezen, kakor jo poznamo pri starih Židih iz svetega pisma in jo imamo priliko občudovati še sedaj pri njih potomcih, je torej z vsem pravom poštovati z narodnega stališča.

Apostoli, katerim, kakor je bilo omenjeno zgoraj, je bilo računati s protivljenjem Nehebrejcev proti obrednim predpisom Židov, so pa z druge strani poštivali tudi zgoraj mišljene utemeljene nazore h krščanstvu spreobrnjenih Hebrejcev, ko niso na Mojzesov zakon opirajoči se nacionalni njih obred pustili samo intakten, ampak tudi varovali in se niso pomišljevali, za svojega delovanja med Židi, celó sami podvreči se mu. Za vse to imamo neoporečne ali neovrgljive dokaze.

Zadoščevalo bi tukaj že samo to, da bi pokazali na apostola Jakopa (imenovanega brata Gospodovega), ki so ga izvolili njegovi službeni tovariši za škofa Jeruzalemskega, in kateremu jedinemu je bil dovoljen pristop v najsvetejše (sancta sanctorum) Jeruzalemskega svetišča; ali mi hočemo naš dokaz opirati na besede svetega pisma in kažemo na XXI. poglavje dejanj apostolskih, ker vsebina njegova ne le popolnoma potrjuje naše trditve, temveč tudi osvetljuje in sicer osvetljuje s pomočjo dogodkov, ki so se dogodili po prihodu apostola Pavla v Jeruzalem, kamor je bil prišel sporočat iz Grške, specijalno iz Efeza. Dotični, spodej v opomnji obseženi tekst ¹⁾ je obširen in jasen, torej ne potrebuje na nobeno stran posebnih pojasnil.

¹⁾ Act. XXI: „17) In ko smo bili (Pavel in njegovi popotni tovariši) prišli v Jeruzalem, so nas bratje radi sprejeli. 18) Drugi dan je pa Pavel z nami šel k Jakopu, pri katerem so se zbrali vsi starešine. 19) In ko jih je bil pozdravil, jim je pripovedoval zaporedoma, kaj je Bog storil med neverniki po njegovi službi. 20) Oni pa, ki so to slišali, so poveljevali Boga, in so mu rekli: Vidiš, brat! koliko tisoč jih je med Židi, kateri so sprejeli vero, ki so pa vsi še vneti za zakon. 21) Slišali so pa o tebi, da učiš odstop od Mojzesa vse one Žide, ki so med neverniki, in da praviš, da naj ne obrezujejo svojih sinov, in da naj se ne ravnajo več po šegah. 22) Kaj je torej storiti? Množica se gotovo zbere; slišali bodo namreč, da si prišel. 23) To torej stori, kar ti rečemo: Štirje možje so med nami, ki imajo obljubo nad seboj. 24) Tem se pridruži in se očistiš z njimi; in plačaj za nje, da si ostrižejo glavo; potem vsi spoznajo, da ni res, kar so slišali o tebi, temuč da živiš tudi ti takó in izpolnjuješ postavbo. 25) Gledé na one, ki so med pogani sprejeli vero, smo mi sodili in pisali, da naj se zdrže malikom darovanega in krvi in udavljenega in kurbanja. 26) Tedaj je vzel Pavel može k sebi, je šel drugi dan z njimi očiščen v svetišče in je napovedal izpolnjenje dnij očiščevanja, kedar se je imela opraviti daritev za vsakega izmed njih. 27) Ko so se pa dokončevali sedmeri dnevi, so ti Židje, ki so bili iz Azije, zagledavši ga v svetišču, nadražili vse ljudstvo, so mahnil z rokami nadenj ter vpili:

K 3.) Zgledu apostolov sledeč, je cerkev varovala nacionalni obred Hebrejcev, kjer so bili kompaktna skupna masa prebivalstva, tudi pozneje. Ko pa je bil razdejan Jeruzalem po prorokovanju Kristovem, in so se Židje z namero obilega dobička polagoma raztresli ter naselili sredi drugih večih, nekoliko h krščanstvu spreobrnjenih narodov: pogostoma se to ni dalo izvesti, v obče ni bilo prikladno, in naravnost nedovoljeno gledé nato, da je bilo Židom krščanstvo običajno samo krinka, da bi pod njo postali deležni prav, jedino kristijanom pristajajočih. Da je to nedovoljeno, je naposled izrekel 8. kanon VII. ekumenskega (II. Ničejskega) koncilija, in dandanes med Hebrejci ni več kristijanov, ker je vsak Žid, ki sprejme krščanstvo, dolžen odreči se Mojzesovim obrednim zapovednim, s tem pa izgubi podstavo svoje narodnosti in se dosledno potopi v gospodovalnem narodu.

Cerkev, katera je takó dolgo (sedem stoletij) kristijanom hebrejskega pokoljenja varovala njih narodni obred in odpravila še le v pogledu na nastale mnogotere zlorabe, pač, kakor naravno, ni mogla, da bi ne varovala tudi obreda, ki je moral vzrasti pri kristijanah nehebrejskega pokoljenja, kateri so bili odvezani od Mojzesovih zapovedij ali predpisov.

Ta obred je bil prvotno, do kamor sezajo naše skromne vesti, dovolj jednoličen; saj so ga zasnovali v popolnem soglasju postopajoči apostoli in njih pomočniki, katere so jemali sosebnost izmed Grkov Evrope in Afrike, zlasti pa Azije, ali pa njih nasledniki, in sicer na način, kateri je najprej pošteval običaje in nazore grškega življa, ki je bil po vseh središčih razširjen, vsekakor pa najizobraženejši in dosledno v vseh nedržavnih zadevah najvplivniši. Pri tem je bila jako važna okolnost, da so bila sveta pisma novega zakona jedino še v grškem izvirniku, ker rabljivi prevodi v latinski in druge jezike začenjajo še le s IV. stoletjem, in je bil dotlej jedino grški idijom razvit kot cerkveni jezik, ako ne gledamo na malo znani in mnogotero neprijavljeni hebrejski jezik.

Ali s časom so hotela dobiti veljavo svojstva raznih narodov tudi na cerkvenem polju. Samozavestni narodi so imeli, kakor naravno, celó rabo grškega jezika v cer-

28) Možje, Izraelci, pomagajte! Ta je tisti človek, kateri povsod in vse uči zoper narod in zakon in ta kraj; in vrhu tega je celó pogane pripeljal v svetišče in je oskrnil ta sveti kraj. 29) (Videli so bili namreč poprej z njim v mestu Trofima, Efezana, o katerem so menili, da ga je Pavel pripeljal v svetišče). 30) Zaradi tega je bilo vse mesto po koncu, in ljudstvo je pridrlo skupej. In so zgrabili Pavla in ga vlekli iz svetišča, in takoj so bila vrata zaprta. 31) Ko pa so ga iskali, da bi ga umorili, je bilo sporočeno načelniku posadke, da je ves Jeruzalem v zmešnjavi.“

Vidi se, da Židje so delali manj proti krščanski veri, katero je smatrala večina za židovsko sekto, nego proti skrunjenju ali preziranju v Mojzesovem zakonu utemeljenega narodnega obreda, kajti imeli so po pravu to za atentat proti svojemu narodu in proti vsemu, kar je bilo združeno s tem.

kvenem življenju za neprikladno, vrhu tega so menili, da zavira njih narodni razvoj, med drugim tudi, da je za nje taka raba sramotna; s kratka, začeli so pojedini narodi stremiti po tem, da bi priredili grški obred svojim potrebam, torej da bi ga nacijonalizovali. Cerkevna oblast, katera, po zgledu apostolov, ni hotela zavirati razvoja z jednako ljubeznijo ljubljenih krščanskih narodov, temveč pospeševati, je sodila, da je pomagati temu stremljenju, ko se je sama lotila nacijonalizovanja obredov in je isto tudi izvršila. Mi poznamo torej sedaj poleg trojih latinskih obredov¹⁾, ki sestavljajo zapadno skupino, grški, slovanski, romunski, arabski, armenski, sirski, maronitski in kaldejski obred, ki pripadajo vstočni skupini. Pri tem ne gledamo na takisto vstočni skupini pripadajoče obrede Ibercev, Koptov, Antijopov in Jakobitov, kakor tudi Nestorijancev, ker niso čisto ali pa le jako malo zastopani v katoliški cerkvi, torej je hierarhija, ki jim je na čelu, popolnoma zunaj katoliške jednote.

Med temi mnogoterimi obredi zanimata nas Slovence seosebno rimski in slovanski, ker prvemu pripadamo dejanski, drugega pa nam je spoštovati kot obred naših prednikov kljubu nasprotnemu mnenju našega častitega gospoda nasprotnika, katerega se ve da ni poskusil niti utemeljiti. *Hočemo torej v naslednjem razpravljati zgodovinski razvoj prvotno za Rimljane, oziroma za Provinciae*

¹⁾ Rimskega namreč, ambrozijanskega in mosarabskega. V rimskem obredu se rabi pri bogoslužbenih opravilih izjemoma tudi staroslovanski jezik, k čemur se še povrnemo. Ali zaznamovanje tega samo na neke občine malo škofij omejenega privoljenja kot Ritus slavo-latinus se more razumevati jedino v nepravem smislu; kajti takó imenovani glagoljaši (glagoliti), ki uživajo to privoljenje, nimajo lastnih ordinarijatov, dà, niti lastnih pomožnih škofov, tukaj torej se ne more govoriti o pravem obredu, temveč samo o razliki od rimskega obreda, kakoršna je tudi za neke samostanske občine. Dà, privoljenje nekíh razlik od rimskega obreda za nekoliko duhovnih redov ima celó trdnejšo podstavo, ker bi se isto privoljenje moglo odstraniti jedino z ukazom cerkvenega poglavarja s konciljem ali brez koncilia, v tem ko so zaukazovali ali še dalje zaukazujejo omejiti ali odstraniti rabo staroslovenskega jezika pri bogoslužju po rimskem obredu mnogotero nadškofi in drugi dijecezanski škofi, ne da bi bili zadržani tega odgovorni. Takó in ne drugače je stvar umel tudi učeni papež Benedikt XIV., ko izrecno poudarja v svoji znani enciklici „Allatae sunt“ od 26. julija 1755, da večerna ali latinska cerkev obseza jedino troje obredov, rimski namreč, ambrozijanski in mosarabski. Glagoljašev pri tem se ni spominjal in ni mogel spominjati se, ker v strogem smislu besede pripadajo rimskemu obredu, pri čemur razlika jedino v jeziku bogoslužjenja ne spreminja ničesar. Ssaj glagolitiška duhovščina nima za se lastne hierarhije in se more kljubu razločku v jeziku pri maši brez zavire posluževati latinskega Missale Romanum namesto sestavljene v staroslovenskem jeziku; to se tudi godi dejanski, ne da bi niti samo zapazili verniki, ako ni ravno takó imenovana peta maša, ki je običajno omejena na nedelje in praznike. Vsakemu glagolitskemu duhovniku je že vsled vzgoje laža raba latinskega Missala, katerega ne pogrèša nobena glagolitska cerkev; on seza torej že v pogledu na priročnost navadno po latinskem Missalu, in sicer celó pri petih mašah, pri katerih jemlje iz slovenski sestavljenega Missala ravno le to malo, kar se poje.

suburbicariae odločeni obred, kakor tudi njegovo položno razširjenje pri drugih narodih, in po tem razpravljanju namestiti kratko zgodovino nastanka in položnega zatrtja slovanskega obreda, kolikor so pri tem udeleženi Jugoslovani v obče in Slovenci posebe. —

Rimljani so se razvili s pomočjo grške omike,¹⁾ katere niso mogli ugrešati tudi pozneje; s pravom ali po pravici pa so se čutili kot jedro silne države, ki je bila narasla do svetovne države. Bilo je torej naravno, da niso hoteli biti slepi posnemalci podjarmljenih narodov, h katerim je spadal tudi grški narod, dà, niso hoteli, niti da bi se dozdevalo to, in dosledno so stremeli od Grkov prevzete naprave prirediti lastnim nazorom in potrebam. Takó je bilo s češčenjem bogov, posnetim od Grkov; ta kult, dasi je ostal po bistvu intakten, podvrgel se je mnogoterim metamorfozam, kakoršne so ravno zahtevala nacijonalna svojstva Rimljanov. Takó in ne drugače je bilo tudi s krščansko vero, katera, presajena v grški obleki s pomočjo grškega jezika v Rim, je tukaj,²⁾ dasi po hudih bojih, zmagala, polagoma se povzdignila celó do državne vere, v pogledu na obred je pa takisto morala podvreči se nacijonalizovanju.

To se je vršilo počasno; kajti trajalo je dobo šestih stoletij. Cerkevna oblast je menila, da pa ji je gledé na nacijonalizovanje obreda nasproti razvajenim Rimljanom postopati z največo previdnostjo. To velja seosebno o nacijonalizovanju bogoslužbe, katero je še le koncem VI. stoletja izvršil sveti papež Gregor Veliki, v tem ko so se že mnogo poprej popolnoma razvila druga svojstva rimske cerkve, specijalno svojstva posta, duhovnega celibata in določbe časa velikonočnega praznika. Sicer so začeli stremiti že dolgo poprej, da bi napravili pri bogoslužbi nekoliko sprememb in pri tem grški jezik odstranili ter nadometsili z latinskim jezikom; to stremljenje so papeži po dostojnosti uvaževali zlasti od IV. stoletja naprej, ko se je bil latinski jezik že razvil kot cerkveni jezik, in so vrhu tega imeli tudi že latinski prevod svetega pisma; do cela izvršil pa je delo rimske liturgije ali maše še le Gregor Veliki, in po takem pristaje temu svetemu cerkvenemu učitelju neumrljiva zasluga, da je v celoti razvil ali dokončal obred rimske cerkve.

Vsekakor dokazuje srečna rešitev te težavne zadeže, da je cela vrsta papežev, zavestna svojega cilja, vstrajno stremila, ustreči opravičenim željam samozavestnih Rimljanov, ki so cenili svojo narodnost in jezik; no skrbnost in blagonosno delovanje, katero je izkazoval apostolski stol Rimljanom, oziroma njih narodnosti in

¹⁾ Pokazali smo že zgorej in opomnimo tukaj samo še, da celó razlika jezika Lacija (Latium, lingua rustica) in jezika nabražanih Rimljanov (lingua urbana) se je napravila seosebno z grecizovanjem poslednjega.

²⁾ Celó list apostola poganov do Rimljanov je pisan v grškem jeziku, in še le pozneje so ga preložili na latinski jezik.

jeziku, ni bilo nikakor samo v tem. Težavam, s katerim je bila združena izvršba rimskega obreda, sledile so druge malo ne ravno tolike težave, katere so se kazale pri brambi vsakega dela tega nacionalnega obreda proti napadom drugih, zlasti sporočil držočih se, torej vsako novost perhoreskujočih cerkva Vstoka. V teh običajno zamolčanih bojih vzbujajo občudovanje žilavost papežev, ki so jo nespremenjeno dokazovali, varujoč svojstva ob-

reda rimske cerkve. Zato si hočemo te boje, kateri označujejo papeže kot zaščitnike ne samo rimskega, ampak vseh nacionalnih cerkvenih obredov, predočiti поблиže, in sicer zaradi lažega razgleda ločeno gledé na a) *post*, b) *celibat duhovenstva*, c) *koledar, sosebno določbo časa velikonočnega praznika* in d) *bogoslužbo, sosebno liturgijo ali mašo*. —

(Dalje pride.)

Nekoliko o ruskih gimnazijah.

(Konec.)

Kakor sem rekel, temu se čuditi ni. Kdor se je odgojeval po rabski, rabo m ostane. V ruskej gimnaziji pa se obrača prvo in glavno zanimanje na poddržko (podporo) narodnega duha, in zato se narodni jezik stavlja na prvo mesto. Učenec doma sliši književni jezik, z nekaterimi lokalizmi, no vendar slavjanskimi. Vstopi v gimnazijo; vsi predmeti od prvega do poslednjega učé se v materinem jeziku; učitelji z učenci govore v materinem jeziku, v cerkvi sliši se stari materin jezik, podstava novega, in vse molitve učenec zna na tem jeziku. Ne gledé na vse to, daje se mu na prvo leto celih 5 (reci pet!) ur na teden na učenje tega jezika. Delajo se „literaturnija útra“ (jutra), kjer sam deklamuje proizvode svoje bogate literature in pripoveduje, kako je Peter Veliki pobil Šveda pod Poltavoj — „delo slavnoje, družjá!“ Kako so ruski junaki Francoza razgromili pod Borodimim. Na ta „literaturnija utra“ zbirajo se ne samo vsi učenci i učitelji, no tudi rodiči in vsakdo, kdor ljubi mladino. Tu, sami gimnazijci, igrajo na raznih instrumentih svoj narodni himen in potem igrajo in pojó narodne pesmi.

V zgodovini je domača zgodovina na prvem mestu, ravno tako zemljepisje, in to že učenci nižih razredov uznajó, da žive tam na jugu in na zapadu tudi Slavjani jedne krvi z njimi, jednega roda, in večina iz njih — jedne vere.

V „objasnitelnoj zapiské“ po zgodovini govori se na str. 128, II. 11, a: v voprosé o Čehiji obratite vrimanje kak na germanizacijo etoj strani, tak i na to, čto v XIV. i XV. věkah ona bila odnoju iz samih obrazovavnih stran v Jevrope, i ukazate, čto v njej ješčé sohranilist v to vremja sledi propovedi sv. Kirilla i Metodija “

Ko učenec izvrši nižo gimnazijo, prevaja svobodno vsak pametnik drevnje slavjanske literature in zna staroslavjansko slovnico kot „svojih pet palcev.“

Programa drevnjih jezikov ni bila oža nasproti avstrijski; no po novejši naredbi skrčilo se je število ur latinskega jezika v prvem razredu z 8 na 6, v drugem s 7 na 6, v tretjem s 6 na 5; v ostalih razredih ostalo je po 5 urokov. Po grški učilo se bode po novejši pro-

grami v tretjem razredu 4 ure, v četrtem 5, v ostalih po 6 ur.

V drevnjih jezikih slovnica in prevodi z ruskega jezika na drevnji stojé na drugem mestu; glavna zahteva je, da bi učenci umeli čitati in razumeti drevnje pisatelje; i pri tem „objasniteljna zapiska“ po ruskem jeziku terja, da učenci morajo „usvójit se sebě vsé osobennosti rodnoj reči (rodnega jezika) putem bezprestannago sravnjenja jeja s obrazcovoju rečju drevnjago Rima i Greciji.“

Tečaj matematike je takov, kot v Avstriji z izključenjem analitike.

Fizika se začénja v šestem razredu, kjer sta 2 uroka, v sedmem razredu 3, v osmem zopet 2.

Za nove jezike je odmerjeno po 19 urokov, in končavši gimnazijo, učenci sicer ne govore na teh jezikih, no čitajo svobodno vsako knjigo.

Obžalovanja vredno pa je, da se naravoslovje v ruskih gimnazijah ne uči, logika pa le v osmem razredu 1 uro na teden.

Vsi predmeti, ne izključujoč petja in gimnastike, obligatni so za vse učence.

Učenje začénja se ob 9. uri in traja do $\frac{1}{2}$ 3; med uroki so „pereméne“ (pavze), jedne po 5, druge po 10 minut. Učenci v ta čas hodijo po zimi v koridorih, o lepem vremenu pa v gimnazijskem dvoru, pod nadzorom pomočnikov ordinarijev.

Učenci vselej hodijo v svojej uniformi, učitelji pa le o času urokov in pa v visokoprazdnične dni, sicer v civilnej obleki. Vsak učenec v začetku leta dobiva knjižico, kjer je napisano ime njegovo, in kje stanuje; to knjižico mora nositi vselej soboj, ne samo v gimnazijo, no sploh vselej.

Služba učiteljska traja 25 let, no po tem uroku večina ostaje na službi in dobiva poleg plače tudi pokojnino; ravno tako so otroci učitelja eo ipso osvobodeni od šolnine ne gledé na to, ali je učitelj bogat ali ubog. Za odlično službo dobivajo se redi v izvestnej vrsti, in rede imajo vsi Slovenci, služeči v Rusiji. Učitelji so sami zase dvorjani (plemenitaši), no to se ne razprostira na otroke;

ako si sami tega ne zaslužijo, nazivajo se „dčeti ličnago dvorjanina“, no ne „dvorjane“.

Pri vsakej gimnaziji ima se biblioteka, bolj ali manj obširna. Ona se deli na fundamentalno in na učenično (šolarsko). V fundamentalnej imajo se razna beletristična in naučna dela na ruskem in na inostranih jezikih, ki se dajo le učiteljem. Bibliotekarja, s 120 r. letne plače, volijo učitelji na 3 leta.

Malo da ne vse gimnazije imajo tudi „ssudo-sberegateljniju kassu“. Učitelji vsak mesec v njo donajajo izvestni odstotek svoje plače in jemljejo iz nje, za nizke procente, v dolg lahko toliko, kolikor znaša njih mesečna plača plus onej vsoti, katero so zaplatili v blagajnico. Dobiček deli se koncem leta kot dividenda med vse člene kase. V gimnazijske kasi udeležujejo se lahko tudi učitelji drugih učilišč v mestu. Te blagajnice izvrstno delujejo in v mnogih slučajih pomagajo, zato bi bilo dobro, ko bi jih uvedle tudi avstrijske gimnazije. Ustav teh kas, kakor vsake družbe, potrjuje minister notranjih zadev.

Niža gimnazija zove se v Rusiji progimnazija; progimnazije imajo zopet nekatere prve štiri razrede, druge pa prvih šest; kolikor je meni znano, v Avstriji se imajo le štirirazredne niže gimnazije. Gospodarsko stran gimnazije ali progimnazije vede načelnik sam s pomočjo komiteta, ki ga učitelji iz svoje sredine volijo na 3 leta. Člani komiteta plače ne dobivajo. Ravno tako volijo učitelji izmed sebe tajnika „pedagogiškega sojeta“ (konferencije) z letno plačo 120 r. Gospodarski komitet skrbi za vse gospodarske potrebe: kupuje drva, črnila, popravlja poslopje, popolnjuje biblioteko i. t. d. Na to ima svoja „specijalnija sredstva“, ki se zbirajo iz šolnine učencev, ki je v raznih gimnazijah razna, od 40 do 100 rubljev na leto, in od katere se osvobaja 10% učencev. Iz teh „sredstev“ dajo se tudi subsidije bolnim ali sploh potrebnim učencem in učiteljem. Vsi ostatki postopajo tudi v ta sredstva. Tako n. pr. ako se odkriva nova gimnazija, odkrije se naprvo le jeden ali dva razreda s potrebnimi učitelji. Denarje pa erar daje, kakor da je gimnazija že cela, in ti lišni (nepotrebni) denarji postopajo v specijalna sredstva, kot osnovni kapital.

Šolsko leto deli se na četvrti. V koncu vsakej četvrti zbira se „pedagogičeskij sovět“ in razsoja vspehe, vnanje (pazljivost), pridnost in povedenje učencev. V klasifikaciji se ima peterična sistema, in sicer 5 pomeni otlično, 4 horošò (dobro), 3 udovletvoriteljno (dovoljno), 2 neudovletvoriteljno in 1 hudo (slabo). Prevodna nota je 3. Po sovetu dajo se učencem „svěděníja“ (spričevala), ob koncu leta pa se stavi letna nota. Ustnih izpitov, razen v četrtem, šestem in osmem razredu ni; pismeni pa se delajo iz matematike in vseh jezikov. Da bi učenec bil dopuščen k izpitu, treba je imeti za leto v predmetu

3; ako se ima po ruskem ali novih jezikih 2, treba se je podvreči izpitu po počitnicah. Kdor pa ima za leto 2 iz drevnjih jezikov ali matematike, ostaje še jedno leto v istem razredu. Učenci, ki imajo v glavnih predmetih za četvrti in na izpitu po 5, v drugih predmetih pa vsaj 4, dobivajo nagrado 1 stopinje: knjige in pohvalni list; kdor ima v vseh predmetih za leto in na izpiti vsaj 4, dobiva le pohvalni list; vsi ostali učenci pa se uvrsté v jeden „razred“, naj prehajajo ali ne, tako da kdor bi pogledal rusko letno poročilo, bi ne znal, kdo je preveden v naslednji razred.

Velik nedostatek ruskih gimnazij je normalno število učencev, ki v prvem razredu ne sme prejšati (presežati) 40. Ako ima gimnazija velika specijalna sredstva, lahko odkriva paralelke, no to je že zavisno od nje dobre volje. Drug nedostatek je opravičenost starosti učencev: ako je učenec star 12 let, more mu vstop v 1. razred gimnazije dovoliti le popečitelj (šolski nadzornik). Pri sprejemu učencev iz jedne gimnazije v drugo ima poseben pomen „povedenje“. Ako ima kdo 4, že nova gimnazija piše v prejšnjo, zakaj ima učenec samo 4.

Razmere med učitelji in učenci so v Rusiji brez primere lepše, nego so bile te, v katerih smo mi bili nekđaj s svojimi učitelji. Učenci stoje gorazdo (mnogo) bliže k nam, nego smo mi stali k svojim učiteljem. Pri srečanju učenec vselej govori: „zdravstvujte!“ in ime in otečestvo učitelja. Učenci odnašajo se k učiteljem doverčivo (z zaupanjem) in vidijo v njih ljudi, ki so jim prvi za roditelji, kakar da se uresničuje besede šolske molitve: „Blagoslovi naših načalnikov, roditeljev i učitelej, veduščih (vedočih) nas k poznanju blagá.“

Ako gledamo ne na količstvo znanja, no na kačestvo (kakovost), priznati moramo, da ruski abiturijent dela vtis mladeniča, veliko bolj razvitega, nego smo bili mi. Pričina temu je najprej, ako ne jedina, pač to, da se ruski gimnazijec ne samo obrazuje, no i odgojuje. Kako lep pomen ima mesto v molitvi pred začetkom učenja . . . „da bi mi vozrasli Tebě, Sozdátelju našemu, na slavu, roditeljem že (pa) na utešenje (tolažbo), Cerkvi i otečestvu (domovini) na polju (korist).“

Nedostatek odgoje je viden, ponavljam še jedenkrat, v slovenskem javnem življenju. In ali ni pričina temu to, da so nas učili v tujem jeziku in tuji ali potujčeni ljudje? Tako je bilo nekđaj; kar se je sejalo, to mi zdaj nehote žanjemo. Žal, da je ta žetev popala v tako materijalen čas; ko bi bila ljubav k domovini tudi zdaj idealom, a ne sredstvom k cilju, bilo bi se ve da boljše. No Horacijev, Koklov in Mucijev Scevol ne pričakujemo. Narodno vprašanje je na prvem mestu, to je res; no še više tega prvega mesta je trebušno vprašanje. Honny soit qui mal y pense!

Roščin.

Židovske naselbine v Rusiji.

K. Slučevskij napisal je pod tem naslovom zanimivo razpravo v „Ruskem Věstniku“ (za april 1890), v kateri precej v začetku izjavlja, da so vse žrtve ruske vlade za to, da bi se priučili Židje kmetijstvu in se tako olajšalo rešenje „v Rusiji strašno težavnega židovskega vprašanja“ — bile čisto brezvspešne.

V chersonski guberniji je 22 židovskih naselbin na državnih zemljiščih, v ekaterinoslavski pa jih je 17. Vse so si jako podobne: dolgočasne so in mrtve na pogled: drevja, gospodarskih poslopij, vrtov je jako malo. Leputnine je dosti in pa — otrôk. Rodbina je dobila tu 30—40 desjatin za obdelovanje in pa denarno pomoč za naselitev z raznimi lahkotami gledé davkov, vojaščine itd. od 1804. l. dalje. Ko je pa vlada videla slabo gospodarstvo, pošiljala je vzorne gospodarje — Nemce v te nselbine — ali brez vspeha: ljudje nečejo pa nečejo kmetovati. Večkrti celo gospodarstvo nima ni jednega gospodarskega orodja: motike, lopate itd., a neki gospodarji so se pa kar — razbežali, pustivši zemljo, ali pa so jo dali v najem iz polovice ali tretjine. Neki celo pluga zapreči ne znajo. Takih slabih gospodarjev je dobra tretjina. Večidel pa so srednje vrste gospodarji, malo pa je dobrih, in ti držé v rokah vse druge, da morajo delati zanje. Pri vsem tem je kupčija glavna stvar: tak „kmet“ nese celo na njivo svoje male stvarice n. pr. milo, šibice in gleda izza pluga, ali prihaja kak — kupec.

Vse drugače gospodarijo v sosednih ruskih ali nemških selih. Ali Rusi imajo malo zemlje (časi ima rodbina komaj $\frac{1}{4}$ ali $\frac{1}{2}$ desjatine) in seveda ne gledajo veselo židovske slabo ali nikako ne obdelane zemlje.

Znano je, da je Rusija dobila s Poljsko tudi — Žide, ki so bili začeli pogostoma seliti se v to državo že za Kazimira Velikega († 1370), ko so jih drugodi hudo preganjali. Potem so jih podpirali kralji in velikaši, celo cerkveni — ne redko na očitno škodo kristijanom. Zato so pa Židje vedno radi pomagali poljski gospodi in pomnožili so se, da jih je bilo 1881 v Rusiji 4,086.000 (4 % vseh prebivalcev). A vseh je na svetu okolo 9 milj. V Poljski pa jih je bilo 13·8 % prebivalstva, v severnih in jugozapadnih gubernijah 12·5 %, v pribaltijskih 3 %, v velikoruskih 0·10 % (tako malo za to, ker je zakonom ustanovljena „črtá osédlosti“, preko katere ne smejo). To črto so vedno hoteli podreti, in res se jim je posrečilo z zakonom od 8. junija 1865, da se smejo seliti kot — obrtniki, in bilo jih je preselilo se že 1880. l. v (veliko) Rusijo 12.500, le med donskimi kozaki ne smejo živeti, ker je bila vlada teh kozakov izjavila, „da je jedini način, da se reši gospodarstvo kozakov, v tem, da se zabrani seliti se Židom med nje.“

Vendar pa imajo Židje tudi med Rusi veliko vplivnih prijateljev in braniteljev te — kakor jo Slučevskij imenuje — najteže dedščine nekdanje Poljske. C.

Ruske drobtinice.

Съ міру по ниткѣ, голому рубаха.

6. novembra 1890 praznoval je svojo 35letnico prof. Petrograjske duhovne akademije Михайль Осиповичъ Коляловичъ. Literarna delavnost g. Kojaloviča je takó obširna i za severo-zapadno Slovanstvo takó važna, da mi se ve da ne zamerite, če vam priobčim nekoliko podrobnostij iz te delavnosti.

Mihajil Osipovič rodil se je leta 1828. v vasi Kučincu, Sokolskega ujezda, Grodnenske gubernije. On je sin tamošnjega pravoslavnega svečenika. L. 1841. postopil je v supralsko duhovno učilišče, iz katerega prešel je v litovsko duhovno seminarijo leta 1845. Završiv seminarsko učenje kot prvi učenec l. 1851. postopil je M. O. na državne stroške v Petrograjsko duhovno akademijo, v kateri je prebil do l. 1855. Okončev tečaj duhovnih nauk v l. 1856. kot prvi magister, postopil je M. O. še istega leta na državno službo kot predavatelj Riške duhovne seminarije. Iz Rige pa so ga skoro premestili v Petrograd, kjer se je oprostila v duhovni akademiji stolica sravnivajočega bogoslovja i razkola. Na tej stolici sedel je M. O. samo jedno leto, zatem pa je dobil katedro ruske zgodovine v istem učnem zavodu, katero ima i današnji dan.

Učeno-literarna delavnost g. Kojaloviča začela se je prav za prav leta 1858., ko je postopil v uredništvo „Христіанскаго

Чтенія“ kot sodelavec. V tem izdanju natisnil je svoj prvi obširni članek kritičnega zadržaja — razbor Verdjejevega dela v začetku katolištva v Rusiji. Zatem pa je M. O. mnogo pisal samostalno i pod praporom takih rodoljubov, kakoršen je bil neumrl J. S. Aksakov. Sodeloval je razun navedenega izdanja še v naslednjih listih i žurnalih: „Русскіи Инвалидъ“, imevši nekaj prekrasen literaren predalček; „День“, „Москва“, „Русь“; „Церковный Вѣстникъ“, a posebno „Журналъ Министерства Народнаго Просвѣщенія“, i mnogo drugih. Iz samostalnih trudov (del) bodo najzanimivejši i najvažnejši ti-le: „Литовская церковная унія“, v dveh delih, iz kojih je prvi izšel l. 1859., drugi pa je mogel zagledati beli den samo po smrti Petrograjskega metropolita Григорія, leta 1862. „Исторія русскаго самознанія по историческимъ памяткамъ и научнымъ сочиненіямъ“,¹⁾ katera se je pojavila leta 1884. To delo je menda največe i najveljavnejše. Kot člen arheografične komisije izdal je M. O. po njenem poročilu zbornik dokumentov, kateri pojasnjujejo zgodovino zapadne Rusije, „Люблинскій Дневникъ“ itd.

Po odzivu „Nov. Vr.“, katero je posvetilo 35letnici g. Kojaloviča obširen i sočuten članek, je jubilar zaslužen pro-

¹⁾ Istorija ruskago samoznanija po istoričeskim pamjatnikam (zgodovinskim spomenikom) i naučnim sočinenijam (delom).

fesor Petrograjske duhovne akademije, znamenit publicist, velik patriot, mnogo potrudivši se za istinito razjasnjenje vprašanj gledé zapadnega kraja, t. j. poljske in litovske okrajne, k ruski državi, velik podpornik pravoslavja, globok specialist uniatskega vprašanja i plamen govornik. Vse te lastnosti zbujaše so i zbujaše zakleto sovražstvo k njemu v sovražnikih Rusije. Strušna burja nastala je v poljskem stanu, ko je leta 1859. natisnil svoje delo o cerkovni uniji, v kojem je odprl svetu oči, kakošna je bila to sprava dveh religiozних načel, ko je pokazal učenjakom i državnikom strašno nasilje, katero si je dovolila Poljska nad Litovsko leta 1569. na znanem Ljublinskem zboru. Isto tako bilo je, ko je pred 6 leti izdal svoj največi i najtemeljitejši trud — zgodovino ruske zavesti. Jarostno padla je na njega ne samo vsa poljska vera i narodnost, našlo se je tudi med ruskimi zapadniki mnogo takega smetja, katero je zavpilo s svojimi protesti etc.

Pa vse te psovke i prokletja niso mogla zadušiti plamena, kateri je zašvigal v srcu nadarjenega zapadno-ruskega sina še v zibelki. Svoj vrhunec pa je doseglo to plamenito i plemenito rodoljubje v Aksakovem „Dni“, „Moskvi“ i „Rusji“, v časih največih nadlog i težav za rusko narodnost i za rusko idejo. Ime gosp. Kojaloviča se bo svetilo v zgodovini ruskega obstanka proti poljski zajedlosti i izdaji zbok takih ljudij, kakoršni so bili Aksakovi, Katkovi, Samarini, Muravjovi itd., svetilo se bo na veke, če se na veke ne pozabljaše take reči, kakoršna je bila poslednja poljska vstaja leta 1863. i 1. marta 1881. leta . . .

M. O. je do novejših časov trdno prenašal vso poljsko zlobo,¹⁾ je podedonosno odbijal vse napade, katere so delali nanj vsi očitni i skrivni zlodeji istine poljsko-ruske sprave, i s pomočjo svojega nenavadnega nadarjenja bičal je nedosegljivo vse hinavstvo, katero je na razne načine rilo globoko mogilo ruskemu vplivu ne samo na okrajnah, no i v samem srcu Rusije. Slavo izvrstnega govornika priboril si je g. Kojalovič najbolj v poslednjih časih s temi govori, katere je govoril od leta 1880.—1884. v Petrograjski duhovni akademiji i v prazničnih zborih slavjanskega dobrohotnega občestva: „Три подъяема русскаго народнаго духа въ смутныя времена,“ „Историческая живучесть русскаго народа,“

¹⁾ Da, ta zloba vedno dela svoje delo. Nedavno si je izmislila na temo svoje volje i brutalnosti ruskih vojaških vlastij varšavskega okrožja dogodbico, katera pač dela čast poljski fantaziji . . . Če mi kaj ne spodleti, napišem jo vam skoro; za zdaj pa vam naj bo, da je vojaško ministerstvo primorano bilo k formalnemu i podrobnemu preklicu te grdosti. V ruskih listih je bil ta preklic priobčen začetkom novembra; kaj pa bo „za kordonom“ z njegovimi središči, kakoršna so Levov, Krakova, Rim, Beč, Pariz i London? Prav nič ne bo! Naši „prijatelji“ pač izvrstno znajo svoj prid — bodo molčali . . . Idem.

„Грюнвальденская битва 1410. г.“¹⁾ so najizvrstnejši govori Mihajla Osipoviča, kateri so se odmevali po vsem obrazovanem slovanskem svetu. V poslednji dobi prirejal je za tisk prezanimivo zbirko skrivnih jezuitskih pisem o Rusiji petrovskih časov. Pomislite, kaka nevihta se pa le vzdigne „za kordonom“ na g. Kojaloviča, če se ta zbirka obelodani; njegovo pa ime je tukaj identično z njegovo očetnjavo. Da bi pač M. O. mili Bog dal še mnogo zdravih, če tudi menda ne posebno radostnih dnij na prid Rusije, katera trpi veliko pomanjkanje v takih ljudeh, kateri jej želijo istinega blaga i razumejo, kje i kaj je to blago! Božidar Tvorcöv.

* * *

Po vsej Rusiji se osnujejo pravoslavna bratstva. Jednaka bratstva so že in dejstvujejo v zapadnih gubernijah med bivšim unijatskim naseljenjem. Bratstva se bodo delila: na eparhijalna, tjezdna in prihodska (farna); tedaj bode ta stvar strogo, nekako centralistično organizovana. Največi pomen in vpliv bodo pa imela prihodska bratstva vsled svoje neposredne dotike z narodom in vsled ogromnega števila členov iz prostega naroda.

Glavna zadača teh bratstev bode: 1. ustrojstvo bibliotek, 2. narodna čitanja, 3. osnivanje cerkveno-prihodskih šol in 4. po sredstvih tudi druga človekoljubiva dela. Členski prinos bode poljuben.

V Buhari je Emir uvel ruski jezik kot obvezen v vseh šolah.

Izvestni izsledovatelj mednarodne žitne trgovine Žurš Dornbuš opredelil je potrebnost prevozne pšenice v onih državah, katere jo morajo uvažati na 122,255.000 kg, a presežek pšenice onih držav, katere jo izvažajo, na 111,650.000 kg. Torej znaša nedostatek pšenice 10,875.000 kg, to utegne ceno tega pridelka povzdigniti.

Najbolj dragocena prednost Rusije pred zapadno Evropo je, da nima teh elementov, iz kojih bi se mogel sestavljati bezzemeljni proletarijat. Zato je ogromne važnosti za rusko državo, ohranjevati kmetom njih zemljo in takó preprediti razvitje kmetskega proletarijata ter braniti temni narod od različne eksploatacije. Z ozirom na dva pota, po katerih se najbolj razvija in pospešuje obezzemljenje kmetov, razpada vprašanje ob ohranitvi kmetskih zemeljnih nadelov na dva dela; zato se v zakonoprojektu, ki je bil omenjen v 22. št. „Slov. Sv.“, posebno poudarja, da se ima 1. prepovedati prehod kmetske zemlje pod vsakimi uslovji v roke drugih stanov, to je, da bi se površje kmetske zemlje nikoli ne moglo zmanjšati, 2. zabraniti nakupovanje in zbiranje kmetske zemlje v rokah bogatih kmetov (kulakov), med tem ko bi ostali kmetje postajali bezzemeljni; to je tudi med samimi kmeti je treba omejiti prehod zemlje. Sploh se v zakonoprojektu ozira na vse možne slučaje obezzemljenja kmetov. Srečko.

¹⁾ Tri podjema rusckago narodnago duha v smutnyja vremena (v čase prekucij), Istorickaja živučest (dolgovečnost) russkago naroda, Grünvaldenskaja bitva.

Jesenska elegija.

IV.

Slišiš li topičev pok? Kaj strelba pomeni, prijatelj?
Tukaj trgatev je zdaj, nje pa se vse veseli.
Divna, prekrasna jesén, kakó sije tvoje mi solnce!
Ko da smehljá se pomlad, vse je prijetno, lepó.
V prosti naravi lehkó pisáti je res žalostinke;
Misel za mislijo tu naglo se v duhu rodi.
Jagode vinske takó so sveže ko krasne device,
Ki ni razvnela jih strast, ki so še v shrambi mirú.

Oj kaka slast zobati je grozd, ki da ti ga deva,
Kakor je jagodin sok, žarek poljubček je njen.
Pesnik Modrinjak nekđáj tukaj pobiral je grozdje,
Grozdje beroč si je pel, nje stiskajoč pa je pil;
Velik je bil veseljak, ugoden vsakterniku v družbah,
Svojim glavarjem pa trn, ker je bil pameten mož.
Tukaj sanjaril je naš slavič žirovinske dobrave,
Krasne Slovenke ljubeč, pesni prekrasne pojoč.

Kdo se ne čudi ti, kraj, toli mil, toli krasen?
 Ko bi prišel Bog z nebá, v tebi prebival bi rad.
 Tukaj se vse veseli, razlega se strel po lesovih,
 Zvonko dekleta pojó, dečki pa ukajo vmes.
 Trsu je rad gospodar, posodo si vso napolniviši,
 Vina srčno je vesel, ki mu sladilo bo trud.

Jaz pa se ne veselim, gledáje te vinske vrhóve,
 Vidim najlepše jih, ah, vidim jih v tujih pestéh.
 Videti so ko plevel med cvetjem dišečim po vrtilih,
 Žal, da ta bujni plevel tukaj je Nemeč razsul.
 Nemeč razsul je plevel, hrepeneč po zemlji prekrasni,
 Koji bi rad bil gospod, narodnost našo črteč.

Božidar Flegerič.

Pogled po slovanskem svetu.

a) Slovenske dežele.

Bezenšek Anton, slovenski rojak, ki je profesor v Plovdivu na Bolgarskem, dobil je v odlikovanje zlato palmo častnika francoske akademije, povodom vspešnega sodelovanja na mednarodnem kongresu v Parizu in v obče priznanje literarnih in strokovnjaških zaslug. To je visoko in redko odlikovanje.

Einspielerjeva slavnost se je v Celovcu sijajno izvršila. Zbrala se je bila množica rodoljubnega občinstva, duhovnikov, posestnikov in nekaj slovenske gospode iz Celovca. Došlo je nekaj gospodov tudi iz Štajerske in Kranjske. Ljubljanski pevci so kar očarali občinstvo, pa tudi dva koroška pevska zbora sta žela pohvalo. Odlikoval se je operni pevec Noll; silno iznenadil je poslušalce z različno izgovorjenimi besedami pri petju; kaj takega uho koroških Slovencev nima prilike drugače slišati. Rožica Legatova je lepo deklamovala. Celovška godba je svirala celó „Naprej zastava Slave“ in „Oj Banovci!“ Od daleč okoli došlo je tudi karakterističnih brzajavnih pozdravov obilo. Mestni kapelan g. Treiber je v dovršenem govoru razkladal in poudarjal delovanje in zasluge pokojnega voditelja koroških Slovencev. „Mir“ pristavlja, da se je ob tej priliki prav taktno vedlo Celovško prebivalstvo, ko Slovencev niso dražili niti z besedico, dasi so znani listi v Celovcu in Beljaku ščuvali k temu. „Naj si torej Celje, Pliberk in Opava zapomnijo zgled Celovca v tem oziru ter naj se drugokrat lepše predstavljajo svetu!“

Ljudsko štetje se bliža. „Edinost“ je razposlala v velikem številu poučno polo med Tržaške Slovence, da bi vedeli ravnati se pri popisovanju ter varovati se, da jih ne zavedejo od italijanske strani. Tudi „Mir“ podaje natančen ponk koroškim Slovincem. Na Dunaju so Slovani, katerih je ondi okolu 300.000, zasnovali po raznih mestnih okrajih posebne odbore, ki bodo skrbeli, da ne spravijo nemški agitatorji toliko Slovanov več pod streho nemškega kot občevalnega jezika, kakor se je to zgodilo pri zadnjem popisu l. 1880. Takrat so bili n. pr. Čehov naštelj samo nekoliko čez dve desetini, v tem ko se je konstatovalo z druge strani, da je bilo Čehov l. 1880 na Dunaju že okolu 240.000! Hrvaška vlada je zaukazala, da naj učitelji pomagajo narodu in njegovim množicam pri popisovanju. Med Slovenci spolnijo narodni učitelji gotovo tudi za ta del svojo rodoljubno dolžnost; ali pri Slovencih preti ravno tu nevarnost. Tu in tam ob mejah in po mestih in trgih imajo Nemci in Italijani učitelje na svoji strani; mnogo teh učiteljev bi torej slovenski narodnosti naravnost škodilo. Pač pa se je obračati na narodne učitelje, da s svojim delovanjem posežejo kar možno daleč ter pomagajo poučevati narod, kjerkoli je potreba. Na mesta, trge in sosebno tudi na

tovarne je treba obračati največ pozornost. Še v zadnje dni naj se z govori poučuje po društvih in zborih med narodom na nevarnih krajih.

Prešernova slavnost naše „Slovenije“ na Dunaju se je krasno izvršila; obiskalo jo je več slovenskih različnih rodoljubov, mnogo akad. društev in drugih Slovanov. Došlo je tudi več iskrenih pozdravov brzajavno. Dr. Murko je v slavnostnem govoru nasvetoval, naj bi za Vodnikom čez 10 let, ob stoletnici Prešernovi, dobila in odkrila Ljubljana pesnika vreden spomenik, kot nov znak duševnega jedinstva Slovencev. Pokazalo se je tudi ob tej priliki, da „Slovenija“ Dunajska, kakor „Triglav“ v Gradeu, uživa simpatije drugih Slovanov. Obe društvi to tudi zaslužiti. Zanimivo je, da, v tem ko se doma kosajo, prepirajo, umetno napravljajo in utrjujejo dve stranki, dva taborja, so v svojih glasilih jedini v simpatijah do naših dveh akademičnih društev, in še zanimiveje je, da se v „Rimskem katoliku“ razpisujejo nagrade, za katere naj bi pošiljali vseučiliščniki filozofične razprave dr. Mahnič. Tu je videti na zunan slog in jedinstvo simpatij, katere v domovini ne poznajo in celó nočejo imeti, čeč, da je nemožna. Mi konstatujemo to dejstvo, katero naj si rodoljubi razlagajo po svojem razumu.

Tržaški okoličani so zasnovali jako dobro utemeljeno peticijo do državnega zbora zastran užitninske črte ali linije, katera se napravi po odpravljeni prosti luki Tržaškega mesta. Po raznih poskusih in dogovarjanjihje namreč c. kr. fin. ministerstvo sklenilo postaviti užitninsko črto takó, da bi bila Slovincem Tržaške okolice naravnost v pogubo, ker bi se obdačili kakor mesto samo, dasi nimajo v zemlji legi, gospodarstvu in vsem položenu nobene niti približne analogije z mestom. Ako bi obveljala namerjana črta, bili bi okoličani slovenski prisiljeni kmalu izseliti se, ker bi morali nositi taka bremena, kakor mesto, v tem ko bi ne imeli nikakega dobička, kakoršni pripadajo in bodo pripadali mestu tudi v novem položaju. Z vsem pravom poudarja peticija na dveh mestih, da namerjana črta bi ne porodila samo gmotnega obubožanja, ampak tudi veliko škodo v političnem oziru okolici in državi sami.

Da bo umevna ta škoda, je pripomniti, da okoličani Tržaški imajo malo zemlje zgolj po holmih ali gričih, da ni nikjer skupnega posestva, ker okoličani od roda do roda razkosujejo naslednikom zapuščino, ter postajajo poslednji posestniki samo majhnih parcelic. Vsled tega se preživljajo jako težko in prodajajo take kočke zemlje tujcem. Tujci zidajo potem tod svoje graščine, „ville“ in v obče poslojpa za gospodo. Ako bi torej obveljala še nova užitninska črta, bi bila ravno dovolj, da bi oko-

ličani poprodali še ostale peščice zemlje ter se izselili do čista. Takó bi postala okolica popolna last z večine talijanskih kupcev, ki bogatijo v Trstu in si zidajo gradove v okolici. Ravno na to pa merijo laški agitatorji, da bi kar možno kmalu iztrebili slovenski živelj iz okolice, ker menijo potem razglašati ne samo Trst, ampak tudi deželo za italijansko. Že sedaj imajo lahek posel, da širijo irredentovsko mišljenje z lažmi, kakor da bi bival tod samo italijanski živelj; potem bi kazali še na kataster ter bi dobili jeden argument več za italijansko propagando nelojalnega značaja. To bi gotovo ne bilo v državnem interesu; in ko bi te resnice ne umeli oni, ki vodijo državno ladujo, je pa dolžnost ne samo slovenskih državnih poslancev, da odločno pokažejo na nevarnost, ki preti Slovencem Tržaške okolice vsled namerjane užitninske črte, ampak je jednaka dolžnost vseh avstrijskih patrijotov, in sosebno vseh slovanskih državnih zastopnikov, da se potegnejo za Tržaške okoličane. Povzdigniti je glas v državnem zboru v smislu tu omenjene peticije, namreč da se c. kr. finančno ministerstvo odloči za posredovalno v peticiji omenjeno drugo črto. C. kr. ministerstvo najbrže ne vé, kake važnosti je prava določba te črte; zato pa se je nadejati, da se tudi protivilo ne bo nasvetovani in zahtevani drugi črti, ko zvé, v kaki politični zvezi je to vprašanje. In vrli okoličani Tržaški naj vstrajajo, da bodo uslišani, tudi če jim je prositi neposredno na najvišem mestu. Tržaški okoličani so avtohtonni prebivalci, ki so varovali tukajšnje jadransko pobregje, ko v Tržaškem mesticu ni bilo italijanskih naselbin; oni so uživali tudi do 1848. leta posebne predpravice. Največa krivica bi se jim torej godila, ko bi se spravili v take gmotne stiske, da bi jim ne ostalo drugega, kakor zapuščati selišča, ki so jih jim varovali mnogo stoletij njih skromni slovenski predniki. Ker je z njih interesom združen neoporočno in preočitno tudi državni interes, nadejati se je, da se toliko gotoveje odstrani nevarnost, preteča Slovencem Tržaške okolice.

Politično društvo koroških Slovencev je imelo v Celovcu svoj VII. shod. Komisarja ni bilo, najbrže, kakor pravi „Mir“, zato ne, ker mestni magistrat nima nobenega uradnika, slovenščine zmožnega. To društvu ni prav, ker nimajo svedoka, ko bi nemški listi trosili laži o shodih, in to se v resnici godi. G. Einspieler je pozdravil došle društvenike in poročal o delovanju v dež. zboru. Omenil je, kak vihar se je vzdignil, ko je govoril on za slovensko in versko šolo. Za slovenske okraje se je dobilo vendar nekaj drobtinic, zlasti to, da dobi Železna Kaplja živinozdravnika. Podpredsednik Legat je poučeval, kako naj se narod ravna pri ljudskem štetju. Naposled je govoril g. tajnik Pirc iz Ljubljane o kmetijstvu, posebno o živinoreji. Kmetje so ga pazljivo poslušali; nekateri so se takoj naročili na „Kmetovalca“. Opomniti je, da g. Pirc je došel med koroške Slovence s Krañjskega na zaukaz c. kr. kmet. ministerstva, to pa zato, ker ni na Koroškem učitelja, ki bi znal v slovenskem jeziku poučevati slovenske kmete. To pa je bilo dovolj, da so v državnem zboru ministra interpelovali zastran tega. Iz tega je jasno, da narodu slovenskemu ne privoščijo niti tega, da bi se okreplil v gmotnem pogledu. Za najmanjšo stvarco, katero bi divjaku podelili naravnost, treba se je koroškim Slovencem še le boriti.

b) Ostali slovanski svet.

Proračun za 1891. l., kakor ga je izročil finančni minister pl. Dunajevskij, znaša 564.4 mil. gld. stroškov,

dohodkov pa 566.7 mil. gld., takó da bi znašal preostanek 2.285.000 gld. Deficit je torej zginil; ali listi opozicije opozarjajo, da je deficit zginil vsled davkov, ki široko maso prebivalstva pritiskajo hudó; vsled tega, da se zmanjšuje tudi kupovalna moč težakov. Temu dejstvu ne more oporekati nikdo, dasi bi gospodarstvo nemško-liberalne stranke ne kazalo niti formalno takó ugodnih posledic. Pri vzornem gospodarstvu še nismo, in tudi ne pridemo do tega pri sedanjih mednarodnih razmerah, katere zahtevajo neizmernih žrtev za vojaštvo. Sicer se deluje tudi v poboljšanje gospodarstva državnega v produktivnem zmislu; le razdelitev tega gospodarstva je nejednaka, neproporcionalna.

V hrvaškem saboru ima opozicija hudo, prehudo položenje; boriti se ji je proti madjaronski večini, katera rabi orožja, ki jih niti sovrag sam ne more hujših izmišljovati. Ovajajo opozicijo, kakor da bi bila nelojalna; toda opozicija dokazuje, da ravno ona se drži nazorov, ki vedejo k sreči hrvaškega naroda, a zajedno dinastije in celokupne države.

V Zadru so bili Italijani in renegati priredili shod, na katerem so protestovali proti temu, da bi se gimnazije pohrvatile. Ali ni največa predrzost v takem protestu, ko bi bilo že kedaj potreba gimnazije prestrojiti, kakor zahtevajo potrebe slovenskega prebivalstva dalmatinskega! A pomniti je, da so poslali odobrilne pozdrave na italijanski shod v Dalmacijo nekateri nemško-liberalni poslanci. Tu se vidi, kaj pomenijo protesti nemških nacionalcev in liberalcev, kateri ovajajo Slovence, ako kak njih rodoljub obišče koroške slovenske brate. Gospoda ne privoli, da bi obiskoval brat brata, v tem ko se ista gospoda meša v zadeve drugih narodov, v zadeve, katere bi jim ne imele biti popolnoma nič mari. Vsekakor je dobro, da si slovenski zastopniki po imenu zapomnijo one nemške liberalce, ki so brzozjavno pozdravljali shod dalmatinskih Italijanov in renegatov.

Osek je ponemčeno, židovsko-madjarosko mesto; bilo je doslej popolnoma v rokah madjaronske stranke. Veliko je bilo torej prehvapljenje, ko je bil ta dni izvoljen dr. Neuman, kandidat opozicije. Narod je bil ves navdušen nad tem vspehom, ki kaže da sedanje položenje na Hrvaškem že preseda največim pristašem sedanje vlade.

Teofan Živković, episkop gornjo-karlovački in narodom izbran patrijarh srbski, je umrl 20. nov. t. l. Rodil se je 1825 v Sremskih Karlovcih. V Segedinu se je učil filozofijo, a prava v Pešti in Beču. V Karlovcu je učil bogoslovje do 1847. Potem je bil profesor v Somboru. V samostanu Bezdin je kot arhimandrit napisal svoje večje delo pod napisom: „Srpska narodna crkva“. L. 1874 je bil posvečen za episkopa gornjo-karlovačke dijeceze. Leta 1881 je imel pri izbiranju patrijarha 53 glasov proti 11 glasom, pa ni bil potrjen; l. 1890 je dobil 11 proti 41 glasov, ker, po „Srbobranu“, so se „veleumni“ zdržali glasovanja. No, narod je vedno bil teh mislij, da je Živković njegov pravi patrijarh. „Teofan je bil duhovit človek, dober svečenik, redek in vzoren Srbin, pošten človek. Teofan je bil odlična in poosobljena volja naroda srbskega, in z njegovo smrtjo je povečana nevolja narodna.“ Takó označuje tega genialnega svečenika srbski rodoljub

Češki deželni zbor je pretrgal svoje delovanje, katero bo nadaljeval meseca januarija 1891. Nemška stranka je sklenila nasvetovati nemškemu obrtnikom, da bi ne poslali svojih izdelkov na češko jubilejno raz-

stavo; in to so sklenili kljubu temu, da so trdili še po-letni, da nima razstava nikake zveze s politiko. Nemški obrtniki so z večine nejevoljni, ker gre za gmotne interese; kakor trdi Nemeč v „Politik“, je samo 5 nemških obrtnikov, ki se zlagajo s sklepom stranke, katero vodi Schmeykal v Pragi, tu in na Dunaju pa še posebe Plener. Znano je, da je prevzel cesar sam pokroviteljstvo razstave; s tem da se nemško-liberalna stranka upira lastnemu poprejšnjemu sklepu, žali zajedno najviše kroge. Pomenljivo je, da je nadvojvoda Ferdinand d'Este ukazal, da se pošljejo izdelki in drugi zakladi z njegovih govih posestev na razstavo. Jednako je došel ukaz, da pošljejo oskrbnništva cesarskih domov in posestev na razstavo vse, kar imajo lepega, vrednega in primernega na to jubilejno razstavo. S tem dejstvom samim je že obsojen sklep nemško-liberalne stranke na Češkem, in naj se opravičuje, kakor hoče. Z druge strani sodijo, da češko-nemška sprava bode še vedno možna na podstavi Dunajskih punktacij. O Taaffeju vsaj se govori, da je sedaj na trdnejšem, nego kedaj, torej da on ne misli še odstopiti, kakor želi z nestrpnostjo nemško-liberalna stranka, in kakor je po občem mnenju govoril dr. pl. Plener v smislu, da je on s pristaši sposoben in vreden zasesti stol, ki ga zaseda doslej grof Taaffe. Te dni bo dr. Rieger imel avdienco pri cesarju; kakor se vidi, ne odputuje še on v Italijo, kakor se je govorilo. Da bi vlada privolila češčino kot notranji jezik, pa se ne vé, in je najbrže negotovo.

Spomenik dr. Josefu M. Hurbanu. Lani je bil sklenil dotični odbor, da bi se bil napravil pokojnemu Hurbanu spomenik nad gomilo v Hlubokem, poleg tega pa še postavil monumentalni pomnik v Turč. Sv. Martinu. Sedaj pa menijo, da ni doba za to primerna: torej se nasvetuje: a) da se postavi nad grobom Hurbana v Hlubokem v nitranski stolici dostojen mesta in okolnostim primeren nadgrobnik; b) iz ostalih že došlih daril in teh, kateri še dojdejo, pa vstvariti fond pod imenom „Hurbanovo stipendium“, ki bi se oddajalo lepovednim in marljivim dijakom in učencem. Odbor meni, da se postavi s tem živi spomenik, ki glasneje govori, nego mramor, možu, ki je vse življenje podpiral dijake srednjih šol in vseučilišč. S tem predlogom bodo gotovo tudi darovatelji zadovoljni.

Velehrad Jezuitom. Kromeriški „Velehrad“ piše o tem: Bojazni moravskega naroda, da izroči kardinal Fürstenberg vsemu Slovanstvu sveti Velehrad Jezuitom, so se izpolnile. Ministerstvo bogočastja je v to privolilo, kljubu temu da je deputacija moravskega naroda s Slovaškega, ki jo je vodil letošnji spomlad p. Sojak z Og. Gradišča, prosila, da bi minister ne dovolil tega. Kakor vsa ostala očkovanja, varala nas je i ta nadeja. Dunaj postopa v najlepšem soglasju z visoko hierarhijo latinsko, Slovanstvu neprijateljsko. Narod moravski čuti s svojim zdravim razumom, kam merijo namere hierarhije in vladnih krogov Dunajskih, davajočih Velehrad v oblast Jezuitov, najnevarnejših neprijateljev vsega cirilo-metodijskega. Dobro je znano moravskemu narodu, na kak način in v čegav prosep je delovala propaganda jezuitska pri nas in v nekdanji Poljski, in kakó doslej deluje v Galiciji, izpodkopujoč korenine cirilo-metodijske cerkve ruskega naroda gališkega. Narod moravski je tisoč let varoval v srcu svojem svetli spomin svojih blagovestnikov slovanskih, in narod si ta obraz ne dá v ničemur in od nikogar pobarvati po tuje ali izruti iz svojih src. Bile so dobe, ko so v pojdinih zemljah slovanskih na

zapadu fanatiški latinizatorji na cerkvenih zborih proglasali svete blagovestnike naše za heretike, in ko se je imela podobna namera izvesti na Moravi, tu je sam poslanec Rima moral priznati, da to ne gre, ker narod moravski časti oba blagovestnika — za svoja patrona. Bomo varovali v narodu moravskem spomin cirilo-metodijski, idejo Velegradsko in nedopustimo. da bi se zatirala. Narod moravski hoče poznati pravdo Velegradsko, katera se dani celemu Slovanstvu. — Češki listi v obče obžalujejo, da pridejo Jezuitje v velikem številu na Velegrad. Ali je resto modro v sedanji dobi, naj razsojujejo oni, ki so poklicani zato. Pomisliti je, da z Velegradom so združeni najdraži spomini raznih slovanskih narodov; Velegrad je svet kraj za Slovane v obče.

Adolf Ivanovič Sačurov-Dobrjanskij, vitez, c. kr. dvorni svetnik, odlikovan z mnogoterimi redi, rojak ogerskih Rusov, bo praznoval 18. decembra t. l. svoj osemindeseti rojstveni dan, porodivši se leta 1803. Kljubu tej visoki starosti je on fizično krepek in na duhu mladenišk svežega duha. On, ki ima neizmernih zaslug za naše cesarstvo kot bivši visok in vpliven c. kr. uradnik, spada zajedno med najzaslužnejše dejatelje za vse Slovane, katerim je s svojim genijalnim, v resnici velikanskim duhom pokazal poti, po katerih jim je hoditi na vso bodočnost v kulturnem življenju, v pogledu na varstvo narodnosti in jezika. On neumorno premišljuje, opazuje, deluje ter čuje kot pravi oče nad slovanskimi narodi v pojedinosti in Slovani v obče; on je v resnici oče, patrijarh sedanjih Slovanov; pri tem je največi patrijot našega cesarstva, ker kaže, kje bi mu pretila nevarnosti in to z bistrostjo, znanostjo in skušnjo, katere ne prekosí noben državnik. Slovanski dejatelji čutijo in umejo, kaj pomeni Adolf Ivanovič v sedanjo prevážno dobo; po pravi vrednosti ga bodo vedeli ceniti Slovani, kakor vsakega velikana, ko ga ne bo več med njimi. No, sedaj se Slovani v vseh oddelkih radujejo, da čuje še nad njimi z ono pozornostjo, ki je le njemu svojstvena. Veselé se Slovani 18. dne decembra, katerega mu bodo čestitali od vseh krajev, še bolj pa Božjo previdnost prosili, da bi ga nam ohranila zdravega in čvrstega, kakor je sedaj, še mnogo let. On biva že nekaj let v Inomostu v planinskem zraku, ki blagodejno vpliva na častitega starčeka, duševnega orjaka slovanskega. Njegovega sveta potrebujemo vsi v teh kritičnih časih bolj, nego kedaj, a tolažilnih besed na prvem mestu mi Slovani, odlomki, pometani med množice velikih narodov. Bog Adolfa Ivanoviča varuj in ohrani na srečo Slovanom in na blagor državi naši, kateri je bil nepremično zvest podanik, sto in stokrat moder svetnik in vsegdar pravi prijatelj. Na mnogaja leta!

Gospodarstvo v Crni Gori. Knez nikola je rekel, ko so ga pričakali na Danilovem gradu: „Ko bi Črnogorci bili delavci, kakor so junaki, bili bi isto také bogati, kakor so slavni. Pa da bi storil, kar bi mogel, da jih privedem na ta pot napredka, zaukazujem, da vsak črnogorski vojniki z onih mest, kjer more roditi trta, usadi letos 200 trt. Razun tega, da vsak brigadir usadi 20 oljk (maslic), komandiri in podkomandiri po 10. oficirji in zastavniki po 5 oljk, vodniki po 2 oljki, in de-sečari po 1 olko.“ Narod je to naredbo z oduševljenjem vsprejel. Takó še letos samo v jednom delu črnogorske zemlje zasadé okolu 800.000 trt in 112.000 oljk. Potem je določil knez, da ona rodbina, ki zasadi letos vsaj 2000 trt, ne plača 10 let nič davka na trto. Takó se nadejajo, da v 10 letih bo nasajenih samo v petih glavnih rav-

nica okoli 100 milijonov trt in 200 tisoč oljk. — Na Cetinju z nova delajo na osnivanje črnogorskega parobrodnege društva, čegar brodovi bi plovili po Bojani in Skadarskem jezeru, in 3 večji parobrodi bi vzdrževali zvezo s Barom, Trstom, Malto in Marseljem, a po potrebi i s Cerjigradom in Odeso.

„Lega nazionale“, italijansko društvo, je ministerstvo potrdilo. Delovalo bo v smislu razpuščenega društva „Pro Patria“. „N. F. P.“, glasilo nemško-liberalne stranke, je na čelu svojih predal razglasilo, da Italijanom se nikdar, od pamtiveka, ni godila nobena krivica v narodnostnem pogledu. Dà, ta list, ki vedno zagovarja Italijane, trdi, da Italijanom se je godilo vedno celó boljše nego Nemcem, ker se jim ni bilo boriti nikdar za narodnost in jezik. Po vsem pravu bi torej utegnil vprašati kak slovanski zastopnik v državnem zboru: Naj dokažejo Italijani avstrijski, kje in koliko otrók italijanskega rodu je v nevarnosti, da bi se potujčili. Ako bi bilo treba dajati tak dokaz, bi vlada ne mogla potrditi nobenega ital. šolskega društva, ker ni predmeta za tako društvo. Vidi se torej, da „Lega nazionale“, za katero so v jeden dan v Rimu nabrali 10.000 lir, bo lovila samo slovanske otroke po Primorskem.

Ruska razstava se ima prirediti l. 1894 v Odesi. Obsezati ima izdelke obrtne, gospodarskega in domačega rokodelstva. Na razstavo se pozovejo tudi udeležniki iz Romunije in balkanskih držav. Stroški so proračunjeni na 1.200.000 rubljev, h katerim da mesto Odesa 300.000, ostali znesek pa vlada.

Vokalni pevski zbori so iznajdba Rusov. Kralj Friderik je bil to zasledil l. 1807; leta 1812 so bili pozvani Rusi v Berlin k produkcijam.

O gališki spravi se zadnji čas mnogo govori. Trdijo, da 4 zastopniki takó imenovanih mladih Rusov galiških bi se bilo posvetovalo z namestnikom za Gališko, ter bi bili ti udali se za spravo s Poljaki proti temu, da bi se dalo Rusom nekaj drobtin. Te bi bile n. pr. v tem, da bi uradnemu poljskemu listu od novega leta naprej prilagala se tudi uradna priloga v ruskem jeziku. Potem bi dobili Rusi drugo leto 8 do 10 mandatov v državni zbor. Vladni listi, tudi Dunajski, govore, o tej „spravi“, češ, da bi bili Rusi takih „koncesij“ vredni kot samostalen narod, seosebno ako bi se odrekli vsaki kulturni zvezi z zunanji Rusi, torej da bilepo razvijali posebno pismeno narečje, katero seveda naj bi se razlikovalo od pravega ruskega jezika. In še mnogo drugih želj vražajo vladni listi. Prava ruska stranka galiških Rusov pa ni zadovoljna s to „novo éro“, katera bi napočila po takih koncesijah. Posvetovali so se odlični člani duhovščine in posvetnih rodoljubov z metropolitom Sembratovičem zastran vsega tega. Oni so naravnost proti taki „spravi“ ter pravijo, da si pridržé svobodo delovanja ob bodočih volitvah. Sprava je v resnici potrebna, ker Rusi so v večini in avtohtonni v Galiciji; kljubu temu jih Poljaki poljačijo narodnostno in jezikovno. Poljaki jim jemljejo znake staroslovanske kulture, Poljaki delajo nato, da bi razvijali Rusi čez potrebo lastno azbuko, lastno narečje, lastno književnost in, ako možno, popuščali staroslovanski jezik in cirilometodijski obred. Za vse to so dobili ruske renegate, ki izpodkopujejo ruskemu narodu narodnost in jezik, v narodnosti najsvetejše, najdraže tradicije. Vse to bi videli radi uresničeno tudi vladni listi, kateri prezirajo, da ruski narod je bil vedno najlojalniši nasproti dinastiji in

državi, kljubu temu da je ostal do današnjega dne zvest svojim tradicijam. Dà, ravno zato, ker je ruski narod videl, da mu je možno varovati svojo cerkev, narodnost, jezik, bil je toliko udanejši in je ji ostal lojalen v dobi, ko so se vršile poljske vstaje. Sprava v Galiciji se torej ne izvrši s podajanjem drobtin ali s tem, da bi se silil ruski narod, naj bi se odrekel podstavi in zaščiti svoje narodnosti in svojega jezika. Nasprotno, ruski narod ima svojo zgodovino in svojo zgodovinsko državno pravo, katero se popolnoma vjema s teženjem po narodni avtonomiji, torej po ločenju ruskega naroda od Poljakov, tako da bi Rusi s svojim juristiškim organom bili sami sebi lastni gospodje in gospodarji, kakor so bili že ločeni za Bachove vlade, dokler jih ni Goluchovski spraval zopet pod poljsko oblast. Gališki Rusi imajo tako teženje, kakor Slovenci; hočejo si varovati svojo narodnost, torej tudi svojo cerkev, in ruski jezik na podstavi nacionalno-avtonomnega zastopa. Kmalu se bo de videlo, v kakem smislu se bo pričeti sprava v Galiciji; ako bodo narod cepili na Mlade in Stare, kakor je slutiti, ne pride do sprave naroda, ker je v tem preveč žilavosti, da bi ne ustrajal uporno proti polovičarskim ali še slabšim nameram. Možno je pa tudi, da se prireja samo nekaj prehod za bodočnost, da bo laža prava sprava

V šlezkem deželnem zboru se 6 slovanskih poslancev, izvoljenih v kmečkih občinah, torej zastopajočih večino deželnega prebivalstva, jako hrabro poteguje za prava, doslej odtegnena slovanskemu prebivalstvu. Ali nemška umetna večina zastopstva se vede nasproti tem poslancem že frivolno. Brez vsake potrebe je ta večina glasovala z veleposestniki vred za pomnoženje deželnega odbora, in sicer za jednega odbornika; to pa zato, ker ima biti v odboru jeden slovanski poslanec, in da bi vsled tega ostali poprejšnji odborniki. Slovanski poslanci so protestovali proti tej nameri ter so zapustili deželno dvorano, ko se je sklepalo o pomnoženju odbora. Češki in v obče slovanski listi se nadejajo, da tega sklepa ne predloži grof Taaffe v najviše potrjenje.

Ruski car je dovolil, da sme stopiti določeno število srbskih častnikov v ruske vojne zavode.

Na Angleškem se vedejo nekatere stranke takó, kakor da bi imele oblast in poklic ves svet poučevati v morali. Te dni so priredili velik shod, na katerem so se izrekli proti zakonom, katere je Rusija razglasila proti Židom. No, Rusija vendar sama najbolje vé, kaka je z njenimi Židi, in kakó se ji je vesti proti njim, kakor se zaveda bolj in bolj tudi, kakó se vedejo drugi nje podaniki neruske narodnosti. Anglija ima med vsemi civilizovanimi državami na naši zemlji najmanj vzroka, podajati drugim državam pouk v morali ali celó protestovati proti njih ukrepom. Angličani imajo pometati najprej pred svojim pragom. Milijone Ircev mučijo njih lordi in milijonarji že stoletja; vsled tega je moralo na stotisoče Ircev zapustiti svojo domovino, in ti, ki so še ostali, morajo se boriti do današnjega dne za zlajšanje hudega socialnega, nacionalnega in politiskega pritiska. O nobenem kolonizatorskem narodu ne vé zgodovina pripovedovati o toliki okrutnosti, kakoršno so rabili angleški kolonizatorji in angleške vlade nasproti podjarmljenim narodom in divjakom. V Indiji čaka več, nego 200 milijonov prebivalstva dne, ko bi se znebili angleškega jarma. Na Balkanu je odločeval kramarski duh angleški, da je ostalo vprašanje balkansko nerešeno do današnjega dne. Na take strani naj angleški človekoljubi

in sentimentalci obrnejo svoje čustvovanje; gotovo je potrebnije in umestnije, nego sklepati proteste proti drugim.

KNJIŽEVNOST.

Letopis „Matiče Slovenske“ za leto 1890. obseza 320 str.; v njem so nameščeni naslednji spisi: 1.) J. Steklasa: Andrej Turjaški. 2.) J. Navratil: Slovenske narodne vraže in prazne vere. 3.) Rutar: Prazgodovinska in rimska razkopavanja po Slovenskem l. 1889. 4.) J. Apih: Deželni stanovi kranjski od 1818—1847. 5.) V. Oblak: Doneski k historični slovenski dijalektologiji. — Za spisi sledi: Bibliografija slovenska od 1889 do začetka 1890. Tu so rubrike: Časopisi; društvena; pravoznanska in državnoznanstvena dela; Jezikoslovje; Zemljepisje in zgodovina; Lepoznanstvo; šolske knjige; Šolska poročila: Molitvene in podučne knjige; Različna dela; Muzikalije. Poročilo o društveni knjižnici našteva letos „Srbsko knjižnico“ z naslednjo opomnjo: Vsled sklepa 84. odboroze seje, kateremu je pritrtil tudi XXV. redni veliki zbor, je imenik tiskan v latinici. No veliki zbor gotovo ni poznal razlogov, ki so napotili odbor do takega sklepa; drugače bi bil ovrgel tako modrost, ki nima nikake veljavne opore. Nadejati se je, da bodoči veliki zbor dá odboru „Matiče Slovenske“ dostojen ukaz, vsled katerega se bo poročalo v Letopisu o slovanskih knjigah najprej s črkami, kakoršne so v izvirnikih, torej s cirilico in glagolico tam, kjer so knjige in njih naslovi pisani s slovanskimi pismenkami, potem še le, ako je potreba, z latinico. — Dohodkov je bil 9681 gld. 66½ kr.; stroškov pa 7551 gld. 22½ kr.; ostane torej imetka 2130 gld. 44 kr. Premoženje skupno je znašalo koncem l. 1889. vsote 51.209 gld. 28½ kr. Med stroški je vsota 1441 gld. 50 kr. za nagrade in poprave. — Pregled vseh društvenikov kaže 7 častnih, 301 ustanovnih, 1724 letnih, skupno 2032. Od drugod je znano, da so se letos pomnožili udje, in da njih število raste od leta do leta. Za natančnost pri društvu skrbi več in vesten tajnik g. E. Lah. Spisi, ki se priobčujejo, pred vsem v Letopisu, so v obče primerni, in jih je odobravati tudi s stališča vede o Slovanih. Slovensko občinstvo bo hvaležno „Matici“ za Vodnikove spise, katere je priredil Fr. Wiesthaler. Dr. Lampe je lani in letos podal po „Matici“ dva dela „Dušeslovja“, s katerim napravlja filozofiji pot v slovensko književnost. Dobro je, da je ravno učen duhovnik pričel obsežniše to delo, ker bi bili drugače vsakega posvetnega obsojevali, češ, da zanaša krive, brezverske nauke v skromno, vedno ponižno slovensko literaturo. Mi smo celo menili, da ni potreba, niti ne dovoljeno pisati o filozofiji med Slovenci; sedaj pa jo priporoča celó dr. Mahnič, to je tisti gospod kritik, ki obsoja vsak oddelek, odlomek in celó stavek slovenske književnosti, ako zasledi ali meni zaslediti v njih kaj iz nazorov in sistemov raznih filozofov. Se ve da si misli dr. Mahnič: Duo cum faciunt idem . . . Tudi ima on lahko stališče obsojati druge, ko že a priori z vso apodiktnostjo razglaša Aristotelovo kot jedino pravo filozofijo. Morda zasledi kdo, da se dr. Lampe ne drži in ne more držati pravila, ki ga sedanjim in bodočim filozofom slovenskim narekuje dr. Mahnič. No, tu nam je samo konstatovati, da „Matica Slovenska“ napreduje na znatne strani.

Božič pridnim otrokom. Slovenski mladini poklonil Alojzij Vakaj. Leto prvo. Cena s poštnino vred 15 kr.

Maribor 1890. Izdal in založil pisatelj, kateremu naj se pošilja naročnina k sv. Ani v Slovenske gorice na Štirkem. V lepem jeziku tu podani „Otroški križi“, „Tri lilije sv. Jožefa“ i. t. d., so posebno prikladno berilo nežni mladini; duhovniki sami priporočajo toplo to knjižico. Č. g. Vakaj je preprost rokodelce, ki pri svojem delu premišljuje, kakó bi slovenskemu narodu koristil po moči tudi duševno; toliko bolj zasluži, da ga podpirajo rodoljubi ter ravno tu omenjeno, samo po sebi vredno knjižico vrlo pokupujejo ter dobro voljo izdajateljstvo utrdé za nadaljevanje.

Književno društvo sv. Jeronima razpošilja svojim članom po 4 knjige; te so: 1. Danica, kalendar i letopis društveni. Ta knjiga je najbolj razširjena med hrvaškim narodom; pride je vsako leto po 30.000 odtisov medenj. 2. Životinje, i to Ptice, dio II. 3. O pristojnom ponašanju i čistoći, kratka pouka za puk, kako mu se treba vladati u običnom životu, od Josipa Kotarskoga. 4. Grof Borovački i Jelka Večevićeva, izvorna pripoviest J. Zorića. Vse 4 knjige obsezajo okolu 40 tiskovnih pol. Kdor plača 5 gld. za vselej, dobiva po toliko knjig na leto, torej za 25 kr. letnih obrestij.

Zulejka, roman, spisal poznani hrvaški pisatelj Gj. St. Deželić. Opisuje zanimive dogodke iz dob hajdučovanja koncem prošlega in početkom tega stoletja. Ta roman, ki obseza 221 strani in stoji 80 kr., je sedaj priobčila ponatisnen „Nova hrvatska zabavna biblioteka“ v 3. zvezku.

Makedoncku Slovenu (Makedonski Sloveni), otvoreno pismo redakciji „rusko-slavjanskoga kalendara za 1890. god“, kao odgovor na poziv iste redakcije, i ispravka karte Komarovljeve. Napisao Jovan Dragašević srpski dženeralštabni pukovnik u penziji. Štamparija Pere Todorovića u Biogradu 1890. Cijena 30 kr. Srbski listi priporočajo ta spis, ki provzroči gotovo odmev tudi od druge strani, sosebno od bolgarske, pa tudi vseh onih slovanskih veččakov, ki sodijo nepristranski ter želé, da bi se Srbi in Bolgari sami sporazumeli mirnim potom zastran Makedonije. Poslednja služi tujim diplomatom v to, da bi se prepirali Srbi in Bolgari, tujci pa želí pri tem. Dobro je vsekakor, da se priobčujejo spisi, ki pospešujejo, da pridemo do jasnega.

Slovanstvo ve svých zpěvech. Sbira, harmonizuje a vydává Ludvík Kuba v Poděbradech. Kniha VIII. Černogorské písně. Sešit 52. a 53. V nadaljnjih snopičih 54.—57. bodo nameščene pesni iz Hrvaške in Slavonije. Odslej se bodo priobčevale pesni samo iz zapisov izdajateljstev, kakor se je to zgodilo že pri črnogorskih. Snopič stoji po 40 kr., črnogorske pesni skupaj 1 gld. 60 kr.

Pristavljamo, da dvojni snopič 52. in 53. obseza na koncu dve razpravi g. izdajatelja: 1. Jak črnogorské písně zpívati? 2. O písních černo-horských. Opomnje so zanimive tu in tam. Med drugim omenja g. Kuba, da je v Črni Gori in sosednih krajih napev, ki se ne dá zapisati, ampak takó rekoč jedino s pomočjo fonografa vloviti. Še le potem bo možno proučiti in razsoditi ta jako zanimivi in neizmerno važni napev. Kot godala rabijo: Gusle, dyple, svirala. Že take razprave so same po sebi vredne, da si naročajo slovenski glasbeniki in ljubitelji glasbe Kubina dela.

Paměti Josefa V. Friče. Ti „spomini“ so začeli izhajati v drugem izdanju v zalogi „Českého knihkupectvi a antikvariatu“ dr. Frant. Bačkovskeho v Praze (Žitna ul., č. 42 n.) v treh polnih snopičih po 25 kr. Pred-

plačnina na celo delo znaša le 5 gld. V vsem bo 37 snopičev, ki bodo torej znašali 9 gld. 25 kr. Prvi snopič ima podobo Fričevo. Kdor se hoče poučiti o zgodovini in vsem gibanju 1848. leta, o razmerah političkih, o narodnem prerobenju, o navdušenem bojevanju, žrtvovanju za stvar naroda in svobode, ter konečno spoznati zanimivo življenje češkega pisatelja samega, temu je priporočati, da se naroči na spomine Fričeve v novi izdaji. Znano je, kakó visoko ceni češki narod sedaj že pokojnega boritelja Friča; a tudi Slovencem so simpatični oni dejatelji, ki so se borili l. 1848. in naprej za pretvorjenje političkega in prerobenja narodnega življenja. Malokdo je pa toliko doživel in pretrpel, a še manj popisal dogodke l. 1848. in kar je z njimi v zvezi, kakor Frič.

Verše Svetozára Hurbana Vajanskega. Turčiansky sv. Martin. Knihtlačarsky účastinarsky spolok. 1890. Stranij 116, cena 60 kr. Po obsegu majhna knjiga, toliko večji in dragoceni zaklad pa je v vsebini pesnij tega velezaslužnega dejatelja — pisatelja naših bratov karpatskih, Slovakov.

Fin de l'indépendance bohême. I. Georges de Podiébrad. Les Jagellons. II. Sesprémiers Habsbourgs. La défenestration de Prague. par Ernest Denis, ancien élève de l'école normale supérieure, professeur à la académie de lettres de Bordeaux. — Paris. Aarmani Colin et Cie., éditeurs. To delo o „koncunезavisnosti češke“ je izšlo ravnokar v zvezkih s 1000 stranmi; dela vso čas avtorju, ki je porabil vse najvažnejše vire in spise iz češke in nemške literature. Vse ocenjuje s kritičnim razumom in si je s tem pridobil največjih zaslug. Kaže, kakó so vzeli Čehom blizo vse razum jezika in imena, a zgodovine jim niso mogli vzeti; ta zgodovina jih je po dveh stoletjih z nova vzbudila in obnovila. Največ mesta daje mislim in idejam, in teh je silovito mnogo, sosebnost v verskem gibanju. Z volitvijo Ferdinanda I. so se Čehi po Demis-u odrekli svoji samostalnosti, in je padala Češka do stopinje provincije. S tem temeljitim delom, ki je namenjeno Francoskemu občinstvu, pridobil si je profesor velikih zaslug za češki narod in s tem tudi za Slovanstvo. Čehi z veliko hvaležnostjo omenjajo učeno delo, za katero se je pripravil francoski avtor dolgo in vestno.

„Sbirka zagonetaka“, priredil Marijan Vuković. Založila „Knjižara Dioničke tiskare“ u Zagrebu. Str. 111. C. 50 kr. Zbiral je avtor zagonetke mnogo let med narodom in po raznih knjigah ter jih je nabral 1647. Reči in rečice, katere imajo zagonetke, so v abecednem redu; vsaki zagonetki sledi odgonetka. Tudi med hrvaškim narodom niso uganjke še dovolj proučene; imajo o njih še le jedno razpravo, katero je pred 10 leti napisal T. Maretić v programu Požeške gimnazije. No Slovenci so to vrsto narodnega blaga zanemarjali v še večji meri. Uganjke spadajo tudi k „živi starini“, ki pa se ve da bolj in bolj zamira vsled obćih vzrokov, pogubljaljočih narodno blago poprek.

Srbija pod avstrijsko upravo 1717—1738. (Serbien unter österreicherischer Verwaltung) Tako zaglavje ima spis Lang-rja v „Mittbeilungen des k. k. Kriegsarchivs“, od prošlega l. v III. in IV. zvezku N. F. Takrat je bila Srbija upravljena neposredno od c. kr. centralnih oblastij na Dunaju: od dvorskega vojnega sveta in dvorske

komore. Uprava je bila v mnogem podobna upravi današnje Bosne in Hercegovine. Tedaj se je gledalo z istega stališča na Srbijo. Ker je bila Srbija pusta vsled neprestanih vojen, skušali so jo naseliti z Nemci. Postopalo se je po načelu, da in „Belgrad als äusserstem Grenzort und Vormauer der ganzen Christenheit die deutsche Nation die principalste sein müsse.“ „Vienac“ pristavlja: „Da je Srbija oslala pod Avstrijom, danes bi možda velik dio njezina žiteljstva bili Nemci.“

Литературное наследство. (Literaturnoje nasledije), N. J. Kostomarov. St. Peterb. 1890. l. Cena 3 r. 50 kop.

Poslano. Kdor bi želel kupiti vse letnike Dunajske Skrejšovskega „Tribüne“ naj se oglasi pri izdatelju našega lista; dobi jih jako po ceni. Jednako je dobiti vsa dela Puškinova tretje cene izdaje in „Izvestija“ (Извѣстiя) Slavj. Blagotv. Obščestva od l. 1885, 1886 in 1887, v treh lepih zvezkih.

Opomnja uredništva. Č. g. N. N. v Bukovini. Hvala Vam iskrena, da hočete opisovati nam sedanje stanje in gibanje med bukovinskimi in ostalimi avstro-ogerskimi Rusi. — Veleč. g. H. A. na Štirskem. Kakor vidite iz pričete kritične razprave, bode „Slovanski Svet“ izhajal tudi nadalje. Dobro vemo, da so tudi letos po nekaterih škofijah odvrčali č. duhovenstvo od tega, da bi ne čitalo našega lista; toda ravno oni, ki odvrčajo č. svečenike od „Sl. Sveta“, ga čitajo jako pazljivo, ker uže vedó, da blamaža ni bila na naši strani, ampak drugod, in da so bili prisiljeni to blamažo zagovarjati na najkompetentnejšem mestu. Naš list ni še izhajal, ko je proti koncu l. 1887 zagledal oni pone srečeni in osodni skupni pastirski list; torej ga takrat tudi obsojevati niso mogli. Pozneje so brez vsakega razloga, ki bi ga mogli izvajati iz lista samega, svarili pred „Sl. Svetom“; toda opekli so se, in če izprašujejo svojo vest, razvidijo, da so odvrčali č. nižo duhovščino od lista, kateri je učinil katoliški stvari v obće in med Slovenci in Slovani uže doslej neoporečno lepo uslugo.

Popravki k 22. št. „Slov. Sveta“. Str. 353 leva 12. v. zg.: jasnosti nam. javnosti; ondi 8. v. sp.: pa nam da; 354 leva 1. v. sp.: pretenzijam; ondi desna 1. v. sp.: izrablja; 355 leva 18. v. sp. in nam. iz; 356 leva 12. v. sp.: so se nam. so; ondi 2. in 3. v. zgoraj čitaj: obuslovljena (pogojena) po svojstveni dobi in krajnih razmerah, . . . ; ondi 27. v. zg.: inostranca nam. mostranca; 357 leva 10. v. zg.: od 10. januarija 1890; ondi desna 3. v. sp.: nedavno; 358 desna 16. v. sp.: o carici nam. v carici; ondi 15. v. sp.: Sic nam. Hic; ondi leva 9. v. sp.: pravoslavno; 360 desna 8. v. zg.: širših; ondi 22. v.: prepiri; ondi leva 9. v. sp.: vojeno nam. vajeno; 361 leva 24. v. zg. je čitati: drevnjih jezikov jednemu prepodavatelju, no ruskega rodu; ondi 23. v. sp.: bezprestanugo; 362 leva 4. v. sp.: Berlinu; 364 leva 20. v. zg.: bi nam. ki; ondi desna 20. v. zg.: dičiš nam. dišiš; ondi 26. v. zg.: peneč nam. poneč; 365 leva 1. v. zg.: celibatu nam. celicatu; ondi desna 21. v. zg.: avtonomistom; 366 leva 26. v. sp.: vabitelj nam. nabitelj; ondi 8. v. sp.: razkrivali; 367 leva 17. v. sp.: volynske; 368 leva 21. v. sp.: razsuždenija; ondi desna 32. v. zg.: boji nam. poji. 360 leva 13. v. zg.: panslavizem nam. pravoslavizem; 362 desna 8. v. zg.: nemčujčiči nam. nemenjoči.

SLOVANSKI SVET“ izhaja 10. in 25. dan vsakega meseca. Cena mu je za zunanje naročnike za celo leto 4 gld., za pol leta 2 gld., za četrt leta 1 gld. Za ljubljanske naročnike in za dijake stane celoletno 3 gld. 60 kr. pololetno 1 gld. 80 kr. in četrtletno 90 kr. — Posamične številke se prodajajo po 20 kr. — Naročnina in reklamacije naj se pošiljajo Fran Podgorniku v Trstu, ulica Farneto št. 44.